

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र राज्याचे मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण,
राजकोषीय धोरणाच्या व्युहरचनेचे विवरणपत्र आणि
प्रकटीकरणे
२०२३-२०२४

**MEDIUM TERM FISCAL POLICY,
FISCAL POLICY STRATEGY STATEMENT
AND
DISCLOSURES FOR MAHARASHTRA
2023-2024**

वित्त विभाग
FINANCE DEPARTMENT
2023

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	तपशील	पृष्ठ क्रमांक
१	अनुपालन विषयक निवेदन	तीन
२	नमुना क-१ - मध्यम मुदतीच्या राजकोषीय धोरणाचे विवरणपत्र	१
३	नमुना क-२ - राजकोषीय धोरणाच्या व्यूहरचनेचे विवरणपत्र	९
४	प्रकटीकरणे	१४

अनुपालनविषयक निवेदन

महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ (सन २००५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र. १६) च्या कलम ३ नुसार राज्य शासनाने राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहासमोर, प्रत्येक आर्थिक वर्षी, राजकोषीय धोरणाची खालील नमूद दोन विवरणपत्रे सादर करणे आवश्यक आहे:-

- मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण विवरणपत्र.
- राजकोषीय धोरणाच्या व्यूहरचनेचे विवरणपत्र.

या आवश्यकतेनुसार, वरील विवरणपत्रे राज्य विधानमंडळासमोर सादर करण्यात येत आहेत.

राज्य शासनाच्या राजकोषीय घडामोडींमध्ये अधिकाधिक पारदर्शकतेची शाश्वती देण्यासाठी याबाबतची प्रकटीकरणे लोकहितास्तव सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात येत आहेत.

देवेंद्र फडणवीस

उप मुख्यमंत्री, वित्त

दिनांक: ०९.०३.२०२३

नमुना क-१

मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण विवरणपत्र
(नियम ६ पहा)

क. राजकोषीय निर्देशक - राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार आवर्ती लक्ष्ये-

महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन नियम, २००६ (२००८ च्या सुधारणेसह) च्या नियम ६ अन्वये राजकोषीय व्यवस्थापनासाठीची तीन वर्षांची आवर्ती लक्ष्ये प्रत्येक वित्तीय वर्षात राज्य शासनाने विधिमंडळापुढे मांडणे आवश्यक आहे. लक्ष्ये ठरविताना अर्थव्यवस्थेतील विचलनाच्या अनुषंगाने करावयाची राजकोषीय उपाययोजना लक्षात घेण्यात आलेली आहे.

मागील तीन वर्षांसाठीचे महत्त्वाचे राजकोषीय निर्देशक, सन २०२३-२४ ची अर्थसंकल्पीय आकडेवारी तसेच आगामी दोन वर्षांसाठीची आवर्ती लक्ष्ये खालील विवरणपत्रात दर्शविली आहेत :-

बाब	प्रत्यक्ष खर्चावर आधारीत		अर्थसंकल्पीय अंदाज (अ.अं.)	सुधारित अंदाज (सु.अं.)	अर्थसंकल्पीय अंदाज (अ.अं.)	पुढील २ वर्षांसाठीची लक्ष्ये/उद्दिष्टे	
	२०२०-२१	२०२१-२२	२०२२-२३	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२५-२६
१	२	३	४	५	६	७	८
१. स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारी नुसार महसूली आधिक्य (+)/ तूट(-)	-१.५७%	-०.५३%	-०.६८%	-०.५७%	-०.४२%	-०.२०%	-०.०१%
२. स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार राजकोषीय तूट	२.७२%	२.०७%	२.५०%	२.६९%	२.४६%	२.१९%	१.९५%
३. स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार कर महसूल	७.६४%	८.८६%	८.६०%	९.५२%	९.३५%	९.६०%	९.८५%
४. स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार एकूण संचित ऋण	१९.७६%	१८.५६%	१८.१४%	१८.१३%	१८.२३%	१८.४७%	१८.४४%
५. स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारी नुसार एकूण आकस्मिक दायित्वे	१.५८%	१.६५%	१.७४%	१.८२%	१.८५%	१.८९%	१.९०%
६. महसूली जमेच्या टक्केवारीनुसार आकस्मिक दायित्वे	१५.४३%	१५.३८%	१५.४३%	१४.९१%	१५.९८%	१६.२९%	१६.३६%
७. महसूली जमेच्या टक्केवारीनुसार व्याज प्रदान	१३.७२%	१२.०५%	११.५९%	१०.६५%	११.२७%	११.१७%	११.०७%

टीप : i) स्थूल राज्य उत्पन्न हे सन २०११-१२ पासूनच्या नवीन मालिकेनुसार चालू किंमतीवर आधारीत आहे.

ii) एकूण अदत्त दायित्वांमध्ये स्थिर विनिमय दराने बाह्य सहाय्यित प्रकल्प कर्ज अंतर्भूत आहे;

प्रक्षेपणासाठी स्थिर विनिमय दर ग्राह्य धरण्यात आला आहे.

ख : राजकोषीय निर्देशकांची आधारभूत गृहितके-

(१) स्थूल राज्य उत्पन्न वृद्धी

सन २०२२-२३ चे सुधारीत अंदाज रु. ३५,२७,०८४.०० कोटी असून त्यामध्ये अर्थव्यवस्थेत वाढ होत असल्याने सन २०२३-२४ मध्ये चालू किंमतीनुसार वार्षिक स्थूल राज्य उत्पन्न रु.३८,७९,७९२.०० कोटी इतके अपेक्षित आहेत. सन २०२२-२३ च्या सुधारीत अंदाजाच्या तुलनेत ९.९९ % वाढ झाली आहे.

(२) महसुली जमा

महसुली जमेचे रु. ४,३०,९२४.५४ कोटीचे सन २०२२-२३ चे सुधारीत अंदाज असून त्यामध्ये ४.३२ % वाढ धरून सन २०२३-२४ साठी रु. ४,४९,५२२.६१ कोटी इतके अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

क. कर महसूल : कर महसुलामध्ये राज्याचा स्वतःचा कर तसेच केंद्र शासनाकडून केंद्रीय निव्वळ करातील राज्य हिस्सा अंतर्भूत आहे. सन २०२२-२३ साठी कर महसुलाचे रु.३,३५,७८७.२९ कोटीचे सुधारीत अंदाज आहेत, जे मूळ अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या ८.९८% ने जास्त आहेत. सन २०२३-२४ मध्ये कर महसुलात २०२२-२३ च्या कर महसुलाच्या सुधारीत अंदाजाच्या तुलनेत ८.०२ % वाढ अपेक्षित असून २०२३-२४ चे अर्थसंकल्पीय अंदाज रु. ३,६२,७०५.८८ कोटी इतके निश्चित केले आहेत.

ख. एकूण महसुलातील स्वतःच्या कर महसुलाचा हिस्सा - राज्यात स्वतःच्या कर महसुलामध्ये राज्य वस्तु व सेवा कर (एकात्मिक वस्तु व सेवा करासह), राज्य मुल्यवर्धित कर, मुद्रांक व नोंदणी शुल्क, राज्य उत्पादन शुल्क, वीजेवरील कर, वाहनावरील कर, जमीन महसूल, व्यवसाय कर, माल व उतारुवरील कर, इतर कर व शुल्क या अंतर्गत कर महसूल जमा केला जातो. स्वतःच्या कर महसुलाचे सन २०२२-२३ साठी रु. २,७५,७८६.३१ कोटीचे सुधारीत अंदाज आहेत. सन २०२३-२४ करीता, कर महसूल रु. २,९८,१८१.०० कोटी इतका अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले असून सन २०२२-२३ च्या सुधारीत अंदाजाच्या तुलनेत ८.१२ % ने वाढ अपेक्षित आहे.

- ग. **करेतर महसूल** - करेतर महसुलात व्याजाच्या रकमा, दंड, शुल्क, सेवा शुल्क, लाभांश, नफा, स्वामित्वधन जमा रकमा इ. द्वारे मिळणाऱ्या महसुलाचा समावेश आहे. सन २०२२-२३ साठी करेतर महसुलाचे रु. २२,०५४.४९ कोटीचे सुधारीत अंदाज असून त्यात वाढ होऊन सन २०२३-२४ करीता रु. २४,९६९.७० कोटी इतके अपेक्षित अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.
- घ. **केंद्रीय करातील राज्य हिस्सा** - १५ व्या वित्त आयोगाच्या अंतरिम अहवालातील शिफारशीनुसार सन २०२०-२१ करीता केंद्रीय निव्वळ करातील ४१% हिस्सा निश्चित केला होता व त्यापैकी महाराष्ट्र राज्यास ६.१३ टक्के देण्याचे ठरविले होते. अंतिम अहवालातील शिफारशीनुसार सन २०२१-२२ ते २०२५-२६ या कालावधीमध्ये केंद्र शासनाकडून केंद्रीय निव्वळ करातील ४१% हिस्सा राज्यांकरीता देण्याचे निश्चित केले असून त्यापैकी महाराष्ट्र राज्यास ६.३१ टक्के देण्याचे ठरले आहे. उपरोक्त परिस्थितीनुसार महाराष्ट्र राज्यासाठी निश्चित केलेल्या केंद्रीय निव्वळ करापोटीच्या आकडेवारीनुसार सन २०२२-२३ चे अर्थसंकल्पीय अंदाज रु. ५१५८७.७५ कोटी आहे. सन २०२२-२३ चे सुधारीत अंदाज रु.६००००.९८ कोटी आहेत. सन २०२३-२४ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार राज्यास रु.६४५२४.८८ कोटी रक्कम मिळणे अपेक्षित आहे.
- ङ. **सहायक अनुदान** - यामध्ये केंद्रीय योजना, केंद्र पुरस्कृत योजना, राज्य योजना, केंद्रीय वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार अनुदाने, वस्तु व सेवा कराच्या नुकसान भरपाईपोटी प्राप्त होणारी रक्कम व राज्यांना देण्यात येणारी इतर अनुदाने इत्यादींचा समावेश आहे. सदर रकमा अंतर्भूत करून सहायक अनुदानाचे सन २०२२-२३ साठी रु. ७३,०८२.८५ कोटी इतक्या रकमेचे सुधारीत अंदाज आहे. तर सन २०२३-२४ करीता रु. ६२,६४७.०२ कोटी इतके अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

केंद्र शासनाकडून १५ व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार सन २०२२-२३ च्या निधीचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे -

(रुपये कोटीत)

अनु. क्र.	बाब	सन २०२२-२०२३	आतापर्यंत प्रत्यक्ष प्राप्त
१.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	७९८९.००	२१४१.३८
(i)	ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्था	४४६१.००	१८२०.३८
(ii)	नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था	२१९७.००	३२१.००
(iii)	आरोग्य क्षेत्र	१३३१.००	०.००
२.	आपत्ती व्यवस्थापन निधी (७५% केंद्र हिस्सा)	३३८३.००	२७०६.४०
	एकूण (१ + २)	११३७२.००	४८४७.७८

(३) **भांडवली जमा** - सन २०२२-२३ मध्ये भांडवली जमेत अर्थसंकल्पीय अंदाज रु. ९२,१४७.३१ कोटीच्या तुलनेत सुधारीत अंदाजात ५.६६ % वाढ झाली असून सुधारीत अंदाज रु. ९७,३६०.९९ कोटी आहेत. केंद्र शासनाने, कर्ज घेऊन महाराष्ट्रास सन २०२२-२३ या आर्थिक वर्षासाठी वस्तु व सेवा कर नुकसानभरपाई कर्ज म्हणून वाटप केलेल्या रु.२१०२.४० कोटी रकमेचा भांडवली जमेत समाविष्ट आहे. सन २०२३-२४ करीता भांडवली जमेसाठी रु. ९७,९२७.३७ कोटी इतके अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

(४) **महसुली खर्च** - सन २०२२-२३ साठी महसुली खर्चाचे सुधारीत अंदाज रु. ४,५०,८८९.७५ कोटी इतके आहेत. सन २०२३-२४ साठी महसुली खर्चाचे अर्थसंकल्पीय अंदाज रु. ४,६५,६४५.०२ कोटी इतके निश्चित केले असून त्यापैकी बांधील महसुली खर्चाचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे-

(रुपये कोटीत)

	वेतन	निवृत्तीवेतन	व्याज प्रदाने
सन २०२२-२३ (सु.अं.)	१,२८,८७१	५८,३१०	४५,८८१
सन २०२३-२४ (अ.अं.)	१,४४,७७१	६७,३८४	५०,६४८

(५) **भांडवली खर्च** - भांडवली खर्चाचे सन २०२२-२३ चे सुधारीत अंदाज रु. ७७,३९५.७८ कोटी आहे. सन २०२३-२४ करीता रु. ८१,८०४.९६ कोटीचे अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

(६) राजकोषीय तूट - सन २०२१-२२ मध्ये राजकोषीय तूट स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या २.०७ % इतकी होती. सन २०२२-२३ मध्ये राजकोषीय तूटीचे स्थूल राज्य उत्पन्नाशी अर्थसंकल्पीय अंदाज २.५० % होते तर सुधारीत अंदाज २.६९ % इतके आहेत. अर्थव्यवस्थेत होत असलेली वाढ लक्षात घेऊन सन २०२३-२४ साठी राजकोषीय तूटीचे अंदाज २.४६ टक्के इतके निश्चित केलेले आहेत.

(७) महसूली तूट - सन २०२१-२२ मध्ये महसूली तूट स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या ०.५३ % इतकी होती. सन २०२२-२३ मध्ये महसूली तूटीचे स्थूल राज्य उत्पन्नाशी अर्थसंकल्पीय अंदाज ०.६८ % होते तर सुधारीत अंदाज ०.५७ % इतके आहेत.

ग : पुढील मुद्द्यांच्या संदर्भात आर्थिक स्थैर्याचे मुल्यांकन

१. सर्वसाधारणपणे जमा रकमा व खर्च यामधील आणि विशेषतः महसूली जमा रकमा व महसूली खर्च यामधील ताळेबंद :

१.१. कोविड साथरोगाचा प्रभाव संपल्यानंतर क्षीण झालेली राज्याची अर्थव्यवस्था हळूहळू सुधारू लागली असून महसूल संकलनात काही प्रमाणात वाढ झाली आहे. सन २०२३-२४ मध्ये एकूण महसूली जमा रु. ४,४९,५२२.६१ कोटी इतकी अपेक्षित धरली असून त्यामध्ये राज्याचा स्वतःचा कर महसूल रु. २,९८,१८१.०० कोटी जो स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या (२०२३-२४) ७.६९ % आहे व केंद्र शासनाचा निव्वळ करातील राज्य हिस्सा रु. ६४,५२४.८८ कोटी इतका आहे जो स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या १.६६ % आहे.

१.२. करेतर महसूलात सन २०२३-२४ मध्ये रु. २४,१६९.७० कोटी म्हणजेच सन २०२२-२३ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या तुलनेत १०.९% वाढ अपेक्षित आहे. सन २०२३-२४ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार राज्याच्या स्वतःच्या कर महसूलाच्या तुलनेत करेतर महसूलाचे प्रमाण स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या साधारणतः ०.६२ % इतके आहे.

१.३. सन २०२२-२३ मध्ये महसूली जमा व महसूली खर्चाचे गुणोत्तर अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या ९४.३० % वरून किंचित वाढ होऊन ते सुधारीत अंदाजामध्ये ९५.५७ % झाले आहे.

- १.४. सन २०२३-२४ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजामध्ये सन २०२२-२३ च्या सुधारीत अंदाजाच्या तुलनेत मुद्रांक व नोंदणी शुल्क १२.५ % वाढ गृहीत धरून रु. ४५०००.०० कोटी इतका कर संकलन अपेक्षित आहे.
- १.५. राज्यात वस्तु व सेवा कराच्या संकलनात २०२२-२३ या वित्तीय वर्षात वाढ झाली असून पुढेही वाढ होण्याचा कल दिसत आहे.
- १.६. शासनाने दिनांक १५ जुलै, २०२२ पासून पेट्रोल व डिझेल वरील मुल्यवर्धित करात अनुक्रमे रु.५ व रु.३ अशी करकपात केली आहे. त्यामुळे महसूल कर संकलन काही अंशी कमी झाले असले तरी सामान्य जनतेला वाढत्या महागाईत दिलासा मिळाला आहे.
- १.७. राज्य उत्पादन शुल्काचे संकलनात आर्थिक वर्ष २०२३-२४ मध्ये २०२२-२३ च्या सुधारीत अंदाजाच्या तुलनेत ९.६ % वाढ अपेक्षित धरून अर्थसंकल्पीय अंदाज रु. २५,२००.०० कोटी इतके अंदाजित केले आहेत. तसेच, सन २०२३-२०२४ या वर्षासाठी राज्यातील अबकारी अनुज्ञाप्यांचे अनुज्ञप्ती शुल्क गतवर्षाच्या अनुज्ञप्ती शुल्कात १५ टक्के वाढ करण्यात आली आहे.
- १.८. महसुली खर्चाच्या सन २०२२-२३ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या तुलनेत सन २०२२-२३ च्या सुधारीत अंदाजात ५.४ % वाढ झाली आहे.
- १.९. **नैसर्गिक आपत्ती** - विविध नैसर्गिक आपत्तीमधील बाधित नागरीकांसाठी राज्याकडून सहाय्य करण्यात आले आहे. त्यापैकी महत्वाच्या बाबी पुढीलप्रमाणे आहे.
(दि.२२ फेब्रुवारी, २०२३ पर्यंतची आकडेवारी)
- जून ते ऑक्टोबर २०२२ या कालावधीतील राज्याच्या विविध भागात अतिवृष्टी व पुरामुळे शेती पिकांवर परिणाम झाला, शेतीपिकांच्या नुकसानीकरिता राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या दुप्पट दराने ३ हेक्टर मर्यादेत राज्याने राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधी व राज्य हिश्यातून बाधित शेतकरी कुटुंबियांना रु. ७०९३.१९ कोटी इतक्या रकमेचे सहाय्य करण्यास मान्यता दिली आहे.

२. बाजारातून घेतलेल्या कर्जाऊ रकमा व भांडवली जमा रकमा यांचा उत्पादक मत्ता निर्माण करण्यासाठी वापर करणे.

बाजारातून घेतलेल्या कर्जाऊ रकमा व भांडवली जमेचा उत्पादक मत्ता होण्यासाठी उपयोग करण्यात येणार आहे. त्यासाठी शासनाकडून पायाभूत सुविधांकरीता प्राधान्य देण्यात आले आहे. राज्य शासन उत्पादक खर्च वाढविण्यावर अधिक भर देत आहे परिणामी, रोजगार निर्मिती, उत्पन्नात वाढ आणि अर्थव्यवस्थेला चालना मिळणार आहे. राज्यात अर्थव्यवस्थेमध्ये सर्व क्षेत्रात वाढते औद्योगिकरण, पर्यटन विकास व कृषि उत्पादन वाहतुकीकरीता जलद व सुरक्षित दळणवळण व्यवस्था निर्माण करण्याकडे राज्याचा भर आहे. त्यातील राज्याने हाती घेतलेले काही प्रकल्प पुढीलप्रमाणे आहेत-

२.१ पायाभूत सुविधांसाठी सार्वजनिक बांधकाम विभाग व महाराष्ट्र रस्ते विकास महामंडळामार्फत विविध रस्ते विकास प्रकल्पाद्वारे भरीव भांडवली गुंतवणूक करण्यात येत आहे. जसे की, वर्सोवा बांद्रा सागरी सेतू प्रकल्प, मुंबई पुणे द्रुतगती मार्गावरील खोपोली ते खंडाळा या घाट लांबीतील नवीन मार्गिकेचे बांधकाम, ठाणे खाडी प्रकल्प -३, पुणे शहराभोवतालचा चक्राकार वळणमार्ग (Ring Road) बांधण्याचा प्रकल्प, मुंबई ते सिंधुदुर्ग असा रायगड, रत्नागिरी व सिंधुदुर्ग या जिल्ह्यास जोडणारा ग्रीनफिल्ड कोकण द्रुतगती महामार्ग, रायगड जिल्ह्यातील रेवस ते सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील रेड्डी रस्ता सागरी महामार्ग, विरार अलिबाग बहुउद्देशिय वाहतुक मार्गिका प्रकल्पाच्या नवघर ते बळावली भाग-१ या प्रकल्पांना राज्य शासनाने मान्यता दिली आहे. यापैकी काही प्रकल्पांची कामे प्रगतीपथावर आहेत.

२.२ राज्याने मेट्रोचे जाळे, नवी मुंबईला जोडणारी ट्रान्स हार्बर लिंक अशा विविध पायाभूत सुविधांचे प्रकल्पाचे काम हाती घेतले आहेत. यापैकी मेट्रो २ अ आणि ७ च्या मार्गिका पूर्ण क्षमतेने कार्यान्वित करण्यात आल्या आहेत.

२.३ मुंबई नागपूर हिंदू हृदय सम्राट बाळासाहेब ठाकरे महाराष्ट्र समृद्धी महामार्ग या महत्वाकांक्षी प्रकल्पाचे ७०१ कि.मी.लांबीच्या महामार्गाचे ८८.१९% काम पूर्ण झाले आहे. सदर महामार्गावरील नागपूर ते शिर्डीपर्यंतचे काम पूर्ण झाले असून सदरचा रस्ता वाहतूकीसाठी खुला करण्यात आला आहे.

२.४ ग्रामीण भागात पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी ग्रामीण पायाभूत सुविधा निधी (RIDF)च्या माध्यमातून जलसंपदा, रस्ते, गोडाऊन इत्यादींसाठी रु. १४५०.०० कोटी कर्ज घेण्यास राज्य शासनाने मान्यता दिली आहे.

नमुना क-२

राजकोषीय धोरणाच्या व्यूहरचनेचे विवरणपत्र (नियम ७ पहा)

क. राज्याच्या अर्थव्यवस्थेचा दृष्टीकोन व राजकोषीय धोरणाचा एकंदर आढावा :

१. कोविड साथरोगाच्या उद्रेकातून संपूर्ण जग सावरत असतानांच रशिया-युक्रेन युद्धामुळे अनेक देशात महागाई वाढ झाल्याने त्यांची अर्थव्यवस्था कोलमडली. भारतात काही अंशी महागाई वाढ झाली असली तरी मोठी स्थानिक बाजारपेठ आणि जागतिक मूल्य साखळी आणि व्यापारात कमी सहभाग यामुळे भारतीय अर्थव्यवस्था तुलनेने सुरक्षित राहिली आहे. गतवर्षीच्या तुलनेत राज्याच्या महसूल कर संकलनात वृद्धी झाली आहे.
२. वस्तु व सेवा कर कायदांतर्गत, सदर कायदाच्या अंमलबजावणीमुळे उद्भवलेल्या कोणत्याही महसुलाच्या नुकसानीची भरपाई, पाच वर्षांसाठी म्हणजेच जून २०२२ पर्यंत राज्यांना देण्यात आली आहे. त्यानुसार अंमलबजावणीमुळे राज्याच्या महसुलात झालेल्या नुकसान भरपाईपोटी दि.१ जुलै, २०१७ ते दि. ३० जून, २०२२ या ५ वर्षांच्या कालावधीत महाराष्ट्र राज्याने रु.११८०१०.०० कोटी इतक्या रकमेची मागणी केंद्र शासनाकडे केली होती. त्यानुसार राज्यास आतापर्यंत रु.१०६८९८.०० कोटी इतकी रक्कम केंद्र शासनाकडून प्राप्त झाली आहे. तर सन २०२१-२०२२ व दि.१ एप्रिल, २०२२ ते ३० जून, २०२२ या तिमाहीचे भारताचे नियंत्रक व महालेखापाल यांचे ऑडिट अजून बाकी असून या दोन वर्षांचे भारताचे नियंत्रक व महालेखापाल यांचे ऑडिट पूर्ण झाल्यानंतर GST (Compensation to State) Act, २०१७ मधील कलम ७ च्या तरतुदीनुसार उर्वरित रु.११११२.०० कोटी इतकी रक्कम राज्यास प्राप्त होईल.
३. या वित्तीय वर्षात राज्यातील काही भागात झालेल्या अतिवृष्टी आणि पूर यामुळे शासनाने बाधित शेतकरी व त्यांच्या कुटुंबियांना सामान्य स्थितीत आणण्यासाठी मदत दिली आहे.
४. राज्य पायाभूत सुविधा आणि दळणवळण प्रकल्पांवर लक्ष केंद्रित करत आहे, ज्याचे मध्यम ते दीर्घकालीन आर्थिक वाढ आणि रोजगार निर्मिती हे दूरगामी परिणाम आहेत.

ख. आगामी वित्तीय वर्षाचे राजकोषीय धोरण व व्यूहरचनात्मक प्राधान्यक्रम धोरण

जागतिक अर्थव्यवस्थेमध्ये मधील अनिश्चितता पुढील वर्षीही कायम राहण्याची शक्यता आहे. त्यामुळे राज्याच्या अर्थव्यवस्थेला उर्जा प्राप्त करून देण्यासाठी धोरण प्रभावीपणे राबविणे आवश्यक आहे.

कर संकलन वाढवण्यासाठी आणि अंमलबजावणी यंत्रणा मजबूत करण्यासाठी पावले उचलणे, आरोग्य आणि भांडवली नियतव्यय वाढविण्यावर अधिक भर देऊन खर्चाचे संनियंत्रण करणे, संसाधनांचा प्रभावी वापर करून उत्पादक कामे होतील याची खात्री करणे, तसेच पुरेसे संसाधन देऊन अपूर्ण प्रकल्प पूर्ण करणे यावर भर देण्यात येईल.

(१) **कर विषयक धोरण-** वस्तू व सेवाकर विभागाकडून राबविल्या जाणाऱ्या विविध अधिनियमाखालील प्रलंबित थकबाकीसाठी तडजोड योजना दि. १ एप्रिल, २०२२ पासून अंमलात आणली. रु.१० हजार खालील थकबाकीची ८९८९० प्रकरणे निर्लेखित करण्यात आली. यामध्ये रु.३०.३० कोटी इतकी थकबाकी रक्कम माफ करण्यात आली. तसेच अभय योजना-२०२२ योजनेचा लाभ घेण्यासाठी व्यापाऱ्यांनी २० हजार अपिलीय दावे मागे घेतले. रु.२२३४.२६ कोटी इतक्या रकमेचा भरणा या योजनेतर्गत झाला. तसेच रु.६९४७ कोटी इतकी थकबाकी माफ करण्यात आली.

आगामी वर्षात राज्य उत्पादन शुल्क, मोटार वाहन विभाग, नोंदणी व मुद्रांक शुल्क अंतर्गत विविध करात तसेच करेतर महसूल वाढविण्याच्या दृष्टीने अभ्यास करण्यात येईल. महसूलाची गळती रोखणे आणि थकीत करांच्या वसूलीसाठी प्रयत्न करण्यात येत आहेत. करचुकवेगिरीच्या प्रकरणी काटेकोर पावले उचलली जातील.

कर प्रशासन सुलभ करण्यासाठी माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर करणे हे कर धोरणाचे मुख्य उद्दिष्ट असेल. तंत्रज्ञानाच्या वापरामुळे कर संकलनाची कार्यक्षमता वाढेल तसेच लेखापरीक्षण आणि अंमलबजावणीच्या उपाययोजना सक्षम होतील. त्यानुसार राज्याचे सर्व कर आणि करेतर संकलनाचे व्यवहार शासकीय जमा लेखा प्रणालीवर (GRAS- Government Revenue Accounting System) आणण्यासाठी प्रयत्न करण्यात येत आहेत.

(२) **खर्च धोरण -** राज्याच्या समतोल विकासासाठी एकीकडे औद्योगिक विकासासाठी पोषक वातावरण तयार करणे आणि त्याद्वारे रोजगार निर्मिती आणि दुसरीकडे शिक्षण आणि आरोग्य यासाठी आगामी वर्षामध्ये प्राधान्य क्षेत्रातील खर्चात वाढ करणे आवश्यक आहे. महसूल खर्च आटोक्यात ठेवण्यासाठी सार्वजनिक कर्जाचे कार्यक्षम व्यवस्थापन, खर्चाचा प्राधान्यक्रम, मर्यादित संसाधनांचे प्रभावीपणे व्यवस्थापन यासारख्या अनेक उपाययोजना राबविण्याचा राज्य सातत्याने

प्रयत्न करत आहे. यासाठी खर्चावर संनियंत्रण ठेवण्यासाठी राज्य खालील उपाययोजना करत आहे:-

- २.१ **डीबीटी (DBT- Direct Beneficiary Transfer) :** शासनाच्या विविध योजनांद्वारे लाभार्थ्यांना दिला जाणारा लाभ, आधार प्रणालीशी संलग्न करून लाभार्थ्यांच्या खात्यांवर लाभाचे थेट हस्तांतरण करण्यात येत आहे. या कार्यपद्धतीमुळे निधी वितरणाचे काम जलद गतीने होऊन प्रणालीच्या पारदर्शक कामकाजामुळे लाभार्थ्यांमध्ये शासकीय योजनांबाबत विश्वासाहता वाढीस लागण्यास मदत होत आहे.
- २.२ अर्थव्यवस्थेला गती मिळण्यासाठी राज्यांना भांडवली खर्चाकरीता मदत देण्याच्या दृष्टीने केंद्र सरकारने सन २०२०-२०२१ पासून "Scheme of Special Assistance to States for Capital Expenditure" ही योजना सुरु केली आहे. या अंतर्गत राज्यांना ५० वर्षात परतफेड करावयाचे बिनव्याजी कर्ज देण्यात येते. या योजनेंतर्गत महाराष्ट्र राज्याला सन २०२०-२१ मध्ये रु.५१४ कोटी व सन २०२१-२२ मध्ये रु.७७१.७३ कोटी इतका निधी प्राप्त झाला आहे. केंद्र सरकारने सन २०२२-२३ साठी या योजनेंतर्गत राज्यास रु.५९१६.३५७ कोटी इतका निधी मंजूर केला आहे.
- २.३ **सिंगल नोडल एजन्सी (SNA) आणि सिंगल नोडल खाते:** PFMS (Public Financial Management System) प्रणालीअन्वये केंद्र पुरस्कृत योजनेअंतर्गत राज्यांना देण्यात आलेल्या निधीची उपलब्धता आणि वापर यावर चांगल्या प्रकारे संनियंत्रण करण्याच्या उद्देशाने SNA कार्यान्वित करण्यात येत आहे. हे खाते वेळेत वितरणाची सुनिश्चिती करेल आणि अशा प्रकारे संसाधनाचा होणारा निष्क्रिय विनावपर टळेल.
- २.४ **ई-कुबेर :** केंद्र सरकार, राज्य सरकार आणि सार्वजनिक बँकांच्या जमा आणि प्रदान व्यवहारांसाठी भारतीय रिझर्व्ह बँकेने ई- कुबेर ही सर्वसमावेशक, एकसमान विकसित केलेली संगणक प्रणाली आहे. देयकांना विलंब होऊ नये यासाठी अधिदान लेखा कार्यालय, मुंबई व कोषागार कार्यालय, नागपूर यांच्याकडून होणारी सर्व प्रकारची प्रदाने आहरण व संवितरण अधिकारी यांच्या थेट खात्यात तसेच निवृत्तीवेतन धारकांचे प्रथम प्रदान व मृत्यु नि सेवानिवृत्ती उपदान यांची प्रदाने त्यांच्या संबंधित बँक खात्यात ई-कुबेर प्रणालीद्वारे जमा करण्यात येत

आहेत. प्रदानांसाठी ई-कुबेर प्रणाली राज्यातील सर्व जिल्हा कोषागारे व तालुका उपकोषागारे यामध्ये टप्प्याटप्प्याने लागू करण्यात येणार आहे.

२.५ अंमलबजावणी यंत्रणा मजबूत करण्यासाठी रिक्त पदांची भरती प्रकिया गतिमान करण्यात येत आहे.

(३) शासकीय ऋण उभारणी, शासकीय कर्ज वितरण - कोविड १९ मुळे सर्व भारतासह संपूर्ण जगात अभूतपूर्व वित्तीय संकट निर्माण झाले. त्यामुळे राज्यास विकास कामासाठी कर्जाचे प्रमाण वाढवावे लागले. आता पायाभूत सुविधांच्या आधुनिकीकरणासाठी सरकारी कर्ज वाढली आहेत आणि आर्थिक वर्ष २०२३-२४ मध्ये यात आणखी वाढ संभाव्य आहे. कार्यक्षम कर्ज व्यवस्थापनाद्वारे व्याजाच्या रकमा कमी करण्यासाठी विविध उपाययोजना करण्यात येत आहेत. यामध्ये दीर्घ मुदतीच्या कर्ज रोख्यांबरोबरच अल्प मुदतीचे कर्ज रोखे उभारणी करणे, जुन्या कर्ज रोख्यांची पुनर्विक्री करणे या उपाययोजनांचा समावेश आहे.

३.१ राज्य शासनाच्या एकूण कर्जाचे, स्थूल राज्य उत्पन्नाशी प्रमाण २५% च्या आत ठेवणे आवश्यक आहे. सन २०२१-२२ (प्रत्यक्ष) नुसार राज्यावरील संचित दायित्वाचे राज्य स्थूल उत्पन्नाशी प्रमाण १८.५६ % आहे. सन २०२३-२४ मध्ये साधारणतः १८.२३% इतके कर्ज अपेक्षित आहे. (२५ % ऋणाच्या मर्यादेत)

३.२ सन २०२२-२३ (सु.अं.) नुसार कर्जावरील व्याजाचे महसूली जमेशी प्रमाण १०.६५% अपेक्षित आहे. सन २०२३-२४ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार हे प्रमाण ११.२६ % इतके (कमी/अधिक) राहणे अपेक्षित आहे.

३.३ कर्ज व्यवस्थापनांतर्गत व्याजाच्या रकमा कमी करण्यासाठी विविध उपाययोजना करण्यात येतात. जसे की, दीर्घ मुदतीच्या कर्ज रोख्यांबरोबरच अल्प मुदतीचे कर्ज रोखे उभारणी करण्यात येते. तसेच जुन्या कर्ज रोख्यांची पुनर्विक्री करण्यात येते.

३.४ राज्य मालमत्ता पुनर्रचना कंपनी मर्यादित (MAHA ARC LIMITED - Maharashtra Asset Reconstruction Company Limited.) -

केंद्र शासनाच्या National Asset Reconstruction Company च्या धर्तीवर राज्यात आजारी,डबघाईला आलेल्या संस्थांचे पुनर्निर्माण करणे शक्य व्हावे यासाठी राज्य मालमत्ता पुनर्रचना कंपनी मर्यादित (MAHA ARC LIMITED) स्थापना करण्यात आली आहे. यामुळे शासनाची जमीन, भागभांडवल, कर्ज, कर्ज हमी याबाबतील त्या सार्वजनिक हिताचे रक्षण होईल.

३.५ कोविड-१९ चा केंद्र व राज्य सरकारच्या महसुलावर झालेला परिणाम विचारात घेऊन केंद्र शासनाने सन २०२२-२३ करीता स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या ०.५% अतिरिक्त कर्ज उभारण्यास परवानगी दिली आहे. सदर सुविधा मिळण्यासाठी राजकोषिय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन नियमामध्ये सन २०२२-२३ या आर्थिक वर्षाकरीता, राज्याचे राजकोषीय तूट स्थूल राज्य उत्पन्नाचे उद्दीष्ट ३ टक्क्यावरून ३.५ टक्के करण्याची सुधारणा करण्यात आली आहे.

ग. धोरणांतील बदलांची कारणमीमांसा - राज्याचे धोरण बदलाची कारणे -

१. पायाभूत सुविधांचा विकास
२. नैसर्गिक आपत्तीची वाढलेली वारंवारता
३. वस्तू व सेवा कर (राज्यांना नुकसान भरपाई) अधिनियम २०१७ नुसार राज्यांना वस्तू व सेवा कराच्या अंमलबजावणीमुळे राज्याच्या महसुलात झालेली नुकसान भरपाई केंद्र सरकारकडून सन २०१५-१६ आधारभूत वर्ष धरून ५ वर्षांच्या कालावधीपर्यंत १४ टक्के वार्षिक वृद्धी गृहित धरून भरपाई करण्याची तरतूद आहे. त्यानुसार केंद्र शासनाकडून राज्यास दि.१ जुलै, २०१७ पासून मिळणारी वस्तू व सेवा कराच्या नुकसान भरपाई ही जून, २०२२ पर्यंतच मिळाली आहे. यापुढे आता ही नुकसान भरपाई मिळणार नाही.

घ. राजकोषीय धोरणांचे मुल्यमापन

राज्यात उच्च सामाजिक-आर्थिक आणि शाश्वत विकास साधण्यासाठी पायाभूत सुविधा, कृषी, उद्योग, शिक्षण, आरोग्य, पर्यटन आणि मानवी भांडवलाच्या विकासावर राज्याचा भर राहिल. अर्थव्यवस्थेत सुधारणा होत राहिल अशी अपेक्षा आहे.

प्रकटन

नियम ॢ (१) (क) पहावा

सन २०२२-२३ मध्ये लेखांकन मानके, धोरणे व विहित राजकोषीय निर्देशकांच्या संगणना पध्दतीमध्ये कोणतेही महत्वाचे बदल करण्यात आलेले नाहीत.

नमुना ख - १

[नियम ८ (१)(ख) पहा]

निर्धारित केलेला परंतु वसूल न झालेला कर महसूल (मुख्य कर) (२०२१-२२)

(रुपये कोटीत)

प्रधान शीर्ष	वर्णन	विवादास्पद रकमा					निर्विवाद रकमा					एकूण बेरीज (७+१२)
		१ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु २ वर्षांपेक्षा कमी	२ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु ५ वर्षांपेक्षा कमी	५ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु १० वर्षांपेक्षा कमी	१० वर्षांपेक्षा अधिक	एकूण (३ ते ६)	१ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु २ वर्षांपेक्षा कमी	२ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु ५ वर्षांपेक्षा कमी	५ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु १० वर्षांपेक्षा कमी	१० वर्षांपेक्षा अधिक	एकूण (८ ते ११)	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
००२८	व्यवसाय, व्यापार आणि सोजगार यावरील कर	४.८८	३.५६	१.४४	०.८१	१०.६९	१६.४८	१६.०७	२.०९	१.७३	३६.३७	४७.०६
००४०	मोटर स्प्रिट व वंगण यावरील करांसह विक्रीकर/मुल्यवर्धित कर (व्हॅट)	१८२६१.०९	२७९२१.४५	८२९९.१०	८२१९.३८	६२७०१.०२	१८४३१.१७	१८२२९.३५	६१२१.१४	३८३०.९५	४६६१२.६१	१०९३१३.६३
००४०	केंद्रीय विक्रीकर	४४३५.५२	१०३४९.८७	२५६८.३८	१५२१.२८	१८८७५.०५	७७२०.५९	६०७५.८९	१५३४.४३	११०३.८४	१६४३४.७५	३५३०९.८०
००४५	जेनीच्या वस्तूवरील कर	५.८९	१०.४९	२.०४	८.१२	२६.५४	१७.२७	१६.८०	१.२१	१.८६	३७.१४	६३.६८
००४२	प्रवेश कर	३.५३	९४.०२	२४.८५	५.४२	१२७.८२	३.०६	१.२९	०.०४	२.१७	६.५६	१३४.३८
००२९	जमीन महसूल	६२.४३	५७९.३९	१४१.१२	१३७.३०	९२०.२४	३१.६८	४७.४३	३७.६८	८३.९३	२००.७२	११२०.९६
००३०	मुद्रांक व नोंदणी फी	१३५.३७	४७८.८७	४०३.३९	१६२.८३	११८०.४६	३०१.१८	३४८.८६	४९२.४१	१७२.२४	१३१४.६९	२४९५.१५
००४५	करमणूक कर	१९.०२	३४.९४	८५.३६	१६.८८	१५६.२०	२.२३	२३.९६	९१.५९	०.९४	११८.७२	२७४.९२
०८५३	गौण खनिजे, इत्यादी	१२५२.५५	९४७.०१	९५.७८	१०९.०५	२४०४.३९	२५८.५५	२१३.९१	१४५.२४	१८.०६	६३५.७६	३०४०.१५
०८५३	मुख्य खनिजे	०.००	२९.५१	०.००	०.०८	२९.५९	०.००	२५.५९	०.००	१.५७	२७.१६	५६.७५
००३९	राज्य उत्पादन शुल्क	२.३९	४५.२९	०.९९	२.९२	५०.७९	२.७३	१.०२	०.०८	०.३१	४.९४	५४.९३
००४१	वाहनांवरील कर	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१९३.०६	२९१.१३	३०५.७०	६५.३२	८५५.२१	८५५.२१
००४२	प्रवासी व माल वाहतुकीवरील कर	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	९.९९	१२५१.६६	१२६०.८५	१२६०.८५
००४३	विद्युत शुल्क	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	६७२.२२
०००६	राज्य व वस्तु सेवा कर	६२.६३	२३.६६	०.००	०.००	८६.२९	२५३.७१	३२.९१	०.२३	०.००	२८६.८५	३७३.१४
	एकूण	२४२४५.३०	४०५१८.०६	११६२१.६५	१०८५६.२९	८७२४१.३०	२७२३१.७१	२५३२४.२१	८७४१.०३	६५३४.५८	६७८३१.५३	१५५०७२.८३

टीप :- वर्ष २०२१-२२ च्या मार्च महिनाअखेरच्या आकडेवारीनुसार आदत्त रकम

नमुना ख-२

[नियम ८ (१) (ख) पहा]

करेतर महसुलाची थकबाकी (२०२१-२२)

(रूपये कोटीत)

प्रधान शीर्ष	वर्णन	विभाग	० ते १ वर्ष	१ ते २ वर्ष	२ ते ५ वर्ष	५ वर्षांपेक्षा अधिक	एकूण (४ ते ७)
१	२	३	४	५	६	७	८
००४९	(क)व्याजाच्या जमा रकमा, लाभांश व नफा		७२.७१	९५.५४	२१७.५१	९१०.८१	१२९६.५७
	(एक) व्याजाच्या जमा रकमा		७२.७१	९५.५४	२१६.६४	९१०.८१	१२९५.७०
	क) विभागीय वाणिज्य उपक्रमांकडून	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग	६३.९६	८७.९१	२०९.७२	३७९.५३	७४१.१२
	ख) सार्वजनिक क्षेत्र व इतर उपक्रमांकडून	पाणी पुरवठा व स्वच्छता	८.७५	७.६३	६.९२	१७९.९८	२०३.२८
		कृषि व मत्स्यव्यवसाय	०.००	०.००	०.००	३५१.३०	३५१.३०
००५०	(दोन) लाभांश व नफा		०.००	०.००	०.८७	०.००	०.८७
		वैद्यकीय शिक्षण	०.००	०.००	०.८७	०.००	०.८७
	(ख) सर्वसाधारण सेवा		२९२.०८	७२.७४	२६७.४३	५२७.१९	११५९.४४
००५५	पोलीस जमा रकमा	गृह	२७१.४४	४७.३१	२०३.७०	४६५.६९	९८८.१४
००५६	तुरुंग जमा रकमा	गृह	१.४०	३.२५	३.२६	१०.८४	१८.७५
००५८	लेखनसामुग्री व मुद्रण	उद्योग	१९.२०	२२.१५	६०.३०	५०.०५	१५१.७०
००५९	सार्वजनिक बांधकामे	सा.बा.वि.	०.०४	०.०३	०.१७	०.६१	०.८५
	(ग) आर्थिक सेवा		१०८५.५२	१३०१.७४	२६६४.८९	२७४०.४९	७७९२.६४
०४०६	वनीकरण व वन्यजीवन	वन विभाग	०.१४	०.१२	०.२६	१.८०	२.३२
०४२५	सहकार	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग	१४.४४	८.११	३८.३३	१२०.२८	१८१.१६
०७००, ०७०१ व ०७०२	मोठे, मध्यम व लहान पाटबंधारे	जलसंपदा	४३९.१०	१४१.३९	६९८.८३	१७०४.२८	२९८३.६०
०८५३	अलोहयुक्त खाणकाम व धातुशास्त्रीय	उद्योग	०.००	०.००	०.००	२३.५२	२३.५२
०८५३	उद्योग (स्वामित्वधन जमा रकमा)	महसूल	१.१४	५४४.५३	९१.६९	९०.४८	७२७.८४
०८०१	वीज (इतर जमा रकमा)	जलसंपदा	६३०.७०	६०७.५९	१८३५.७८	८००.१३	३८७४.२०
	(घ) इतर जमा रकमा (सानाजिक सेवा)		०.०१	०.०१	०.००	०.००	०.०२
०२३०	कामगार व सेवायोजन	कामगार	०.०१	०.०१	०.००	०.००	०.०२
	एकूण (क+ख+ग+घ)		१४५०.३२	१४७०.०३	३१४९.८३	४१७८.४९	१०२४८.६७

नमुना ख - ३

{नियम ८ (१) (ग) पहा}

शासनाने दिलेली हमी

(रुपये कोटीत)

अ.क्र.	विभागाचे नांव	२०२१-२२ वर्षाच्या प्रारंभीची अवतत रक्कम	२०२१-२२ वर्षभरात पडलेली भर		२०२१-२२ वर्षात कमी झालेल्या रकमा (मागणी केलेल्या रकमा व्यतिरिक्त)	२०२१-२२ वर्षात आवाहनीत रक्कम		२०२१-२२ वर्ष अखेरीस अवतत असलेली रक्कम	२०२१-२२ वर्षाखेर एकूण हमीच्या नोंदी	हमी बदलचे कमिशन किंवा फी	
			४अ	४ब		दिलेली	न दिलेली			२०२१-२२ वर्षांमधील प्राप्य रक्कम	२०२१-२२ वर्षातील प्राप्त रक्कम
१	२	३	४अ	४ब	५	६	७	८	९	१०	११
१	नगर विकास विभाग	१९०१६.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१९०१६.००	२		
२	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	१३०००.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१३०००.००	१०		
३	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग	५७७५.१८	६२८.००	२८.०६	२८५५.५६	४९९.४१	०.००	३०७६.२७	२७३		
४	उद्योग, उर्जा व कामगार विभाग (उर्जा)	२८००.००	१३८६७.९३	०.००	१४४८.४३	०.००	०.००	१५२१९.५०	३		
५	पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग	४६९.८०	०.००	०.००	४३९.६५	०.००	०.००	३०.१५	१५९		
६	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	४००.७८	०.००	६३.७९	४६.३९	०.००	०.००	४१८.१८	१७		
७	जलसंपदा विभाग	५२.८३	०.००	०.००	३२.१७	०.००	०.००	२०.६६	६		
८	अल्पसंख्याक विकास विभाग	२८.६८	०.००	०.००	२.२१	०.००	०.००	२६.४७	३		
९	आदिवासी विकास विभाग	१२.०१	०.००	०.४३	०.१२	०.००	०.००	१२.३२	१		
१०	इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग	२४.६६	०.००	०.००	०.८६	०.००	२०.२६	२३.८०	२		
११	उद्योग, उर्जा व कामगार विभाग (उद्योग)	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०		
१२	गृह विभाग (परिवहन)	०.००	४२०.००	०.००	४२०.००	०.००	०.००	४२०.००	१		
	एकूण	४१५७९.९४	१४९१५.९३	९२.२८	४८२५.३९	४९९.४१	२०.२६	५१२६३.३५	४७७	२२५७.१०	२१४.२८

टीप:- वरील माहिती ही संबंधित विभागांनी दिलेल्या तसेच वित्त विभागाकडे उपलब्ध असलेल्या माहितीवर आधारित आहे.

नमुना ख - ४

[नियम ८ (१)(घ) पहा]

कर्मचाऱ्यांची संख्या व वेतनावरील खर्च यांचे विवरणपत्र (२०२१-२२)

कर्मचाऱ्यांचा प्रवर्ग	कर्मचाऱ्यांची संख्या	वेतनावरील खर्च (रुपये कोटीत)
१	२	३
क) शासन	४९१४६६	३८९६३.५२
ख) शासकीय अनुदान प्राप्त संस्था	७९५७८७	६२०४९.५७
ग) सार्वजनिक क्षेत्रातील युनिटे	१९९९८७	१२१७५.४२
एकूण (क+ख+ग)	१४८७२४०	११३१८८.५१

टीप - १) वरील माहिती वर्ष २०२१-२२ च्या मार्च अखेरीच्या आकडेवारीनुसार आहे.

२) आकडेवारी अस्थायी आहे.

नमुना ख - ५
(नियम ८ (१)(ड) पहा)
शासकीय खर्चाचे विवरणपत्र

(रुपये कोटीत)

बाबीचे लेखाशीर्ष	खर्चाची बाब	मागील वर्ष प्रत्यक्ष (२०२१-२२)	चालू वर्ष (सुधारित अंदाज) (२०२२-२३)	आगामी वर्ष (अर्थसंकल्पीय अंदाज) (२०२३-२४)
१	२	३	४	५
१	वेतन	३९९९४.२१	४९३३३.७२	५८८६१.३३
२	मजूरी	३०१५.८७	३४५४.३२	२७७३.२७
३	अतिकालीक भत्ता	२२.१२	४२.६२	३३.८८
४	निवृत्तीवेतन विषयक खर्च	४९११४.७८	५८३०९.९३	६७३८४.४७
५	बक्षिसे	४९.०३	१०५.९५	९८.५७
६	दूरध्वनी, वीज	४७५.७५	५६५.०६	५९०.७९
१०	कंत्राटी सेवा	१२६५.७३	१७१५.७२	१७८६.१३
११	देशांतर्गत प्रवास खर्च	२७५.७०	२९६.९१	४५०.७४
१२	विदेश प्रवास खर्च	०.०१	४.१८	५.५४
१३	कार्यालयीन खर्च	२१८१.३५	२१३०.७५	२०९५.७०
१४	भाडेपट्टी कर	४३८.७७	५६१.९४	४३५.०७
१५	स्वामित्वधन	०.००	०.००	०.००
१६	प्रकाशने	९.९७	२५.०९	३८.२८
१७	संगणक खर्च	२९५.४१	५९२.०५	१००९.३३
१८	सुट्टीच्या दिवसाची भरपाई	३१.३८	४७.३३	५०.९०
१९	आहार खर्च	२३७७.९८	२५९८.४४	८८८.२०
२०	इतर प्रशासकीय खर्च	१५७.९०	५१४.२९	६६६.११
२१	साहित्य व पुरवठा	९९२८.७२	१३३२५.१४	१४१३५.१२
२२	शस्त्रे व दारुगोळा	३५.८९	६९.२६	८४.३७
२४	पेट्रोल व तेल वंगण	२१४.४८	३०१.७९	३६१.४८
२५	पोषाख व तंबू	१४९.०६	१४९.०४	२०८.०३
२६	जाहिरात व प्रसिध्दी	११७.११	४२१.७९	९१३.७८
२७	गौण बांधकामे	६८६४.१४	१००७७.५१	७६०८.८७
२८	व्यावसायिक सेवा	५३२.१५	४९२.९६	६४५.६०
२९	दुध खरेदी	१४५.०४	८०.२९	१२१.६८
३०	इतर कंत्राटी खर्च	०.१५	४६.३४	१००.२९
३१	सहाय्यक अनुदाने (वेतनतर)	८३२४४.०७	११९९७४.४२	१२४४३३.०६
३२	अंशदाने (वेतनेतर)	४५८५.८०	५८२५.४८	६१६६.०२
३३	अर्थसहाय्य (वेतनेतर)	२९१३७.२०	४७७३४.३१	३०४५१.६८
३४	शिष्यवृत्त्या/विद्यावेतन	६७३७.४४	८१५३.२२	६८५६.३३
३५	भांडवली मत्ता निर्माण करण्यासाठी सहाय्यक अनुदान	१२५४.४८	२७६१.०७	३५२७.४२
३६	सहाय्यक अनुदाने (वेतन)	६५८११.९४	७७१५९.०८	८२०१०.२९
४१	गुप्त सेवा खर्च	२०.१४	१७.२७	२३.९५
४२	टोक तरतूद	०.००	०.००	५६४१.५१
४३	निलंबन	०.००	०.००	०.००
४५	व्याज	४०७४८.०१	४६४९१.१८	५१२७५.०८
५०	इतर खर्च	१०३६६.४०	१९४६८.१७	१२२२५.६६
५१	मोटर वाहने	१०४.४४	२४३.८०	२९०.७६
५२	यंत्रसामुग्री व साधनसामुग्री	१०६५.८२	१५०५.१९	१७७४.७६
५३	प्रमुख बांधकामे	२५९४५.१४	३७३६९.२३	४०७५४.२२
५४	गुंतवणूका	१४७९८.२४	२०३१६.५४	१९९३१.५८
५५	कर्ज व आगाऊ रकमा	७४३६.०३	६४४३.८९	१०९०४.१२
५६	कर्जाची परतफेड	३६०३३.०९	५२९८२.७४	५४५५८.३१
५७	पशुधन	८.९१	५.२८	७.०८
६०	इतर भांडवली खर्च	२७.६८	२३५.८०	२२२.८१
६३	आंतर लेखा हस्तांतरणे	६५९५.६३	७५२४.९८	८४१४.८२
६४	निर्लेखित हानी	०.००	०.००	०.००
७२	दुरुस्ती व देखभाल	१८.८५	५३.३४	३०.११
	एकूण बेरीज	४५१६४२.०१	५९९५२७.४१	६२०८४७.१०
७०	वजा वसुली	१६८१६.६१	१८२५९.१४	१८८३८.८०
	निव्वळ बेरीज	४३४८२५.४०	५८१२६८.२७	६०२००८.३०

नमुना ख - ६

[नियम ८ (१)(च) पहा]

शासनाची वेगवेगळ्या प्रकारची दायित्वे

(रूपये कोटीमध्ये)

अ. क्र.	प्रकार	वर्षाच्या आरंभीच्या अदत्त रक्कमा		आर्थिक वर्षामध्ये उभारलेली रक्कम		आर्थिक वर्षामधील परतफेड / विमोचन			वर्षा अखेरीस अदत्त रक्कमा	
		मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०२१-२२)	* चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२२-२३)	मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०२१-२२)	चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२२-२३)	मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०२१-२२)	चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२२-२३)	* मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०२१-२२)	चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२२-२३)	(४+६-८)
{१}	{२}	{३}	{४}	{५}	{६}	{७}	{८}	{९}	{१०}	
१	केंद्राकडून घेतलेली कर्जे	२०४४५.५४	३७९५५.६९	१८६२५.१५	१०४०२.९५	१११५.००	१३०२.५७	३७९५५.६९	४७०५६.०७	
२	राष्ट्रीय अल्पबचत निधीला (NSSF) विक्री केलेले विशेष कर्जरोखे	४९३७४.११	४३९९३.४०	०.००	०.००	५३८०.७१	५३८०.७१	४३९९३.४०	३८६१२.६९	
३	वित्तीय संस्था / बँका यांच्याकडून घेतलेली कर्जे	१९९९९.४७	२०८४१.९१	३१२१.६४	५४०७.९८	१४७९.२०	२०८३.८४	२०८४१.९१	२४१६६.०५	
४	बाजारातून घेतलेली कर्जे	३३९४६२.६६	३८०२४४.३०	६८७४१.३९	९००००.००	२७९५९.७५	२९१८५.००	३८०२४४.३०	४४१०५९.३०	
५	आर्थोपाय रकमा / भारतीय रिझर्व्ह बँकेकडून घेतलेला अधिकर्ष (ओव्हरड्राफ्ट)	०.००	०.००	९८.४३	१५०३०.००	९८.४३	१५०३०.००	०.००	०.००	
६	भविष्य निर्वाह निधी इत्यादी	२८१९०.३०	२९१५६.९५	६०२३.१८	७७२७.००	५०५६.५३	६२८६.००	२९१५६.९५	३०५९७.९५	
७	राखीव निधी	६२३९५.७२	६४६५७.४८	२०५६४.६३	१७२३१.००	१८३०२.८७	२३९७३.००	६४६५७.४८	५७९१५.४८	
८	अर्थसंकल्पात अंतर्भूत नसलेली कर्जे	१९.४०	१९.४०	०.००	०.००	०.००	०.००	१९.४०	१९.४०	
९	इतर दायित्वे	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	
	एकुण	५,१९०८७.२०	५,७६८६९.१३	१,१७१७४.४२	१,४५,७९८.९३	५,९३९२.४९	८३२४१.१२	५,७६८६९.१३	६,३९४२६.९४	

नमुना ख - ७
[नियम ८ (१)(छ) पहा]
अदत्त संकीर्ण दायित्वे

(रुपये कोटीत)

बाबींचे वर्णन	विभागाचे नांव	वर्ष अखेरीच्या अदत्त रकमा (वर्ष २०२१-२२)
१	२	३
क) प्रमुख बांधकामे, कंत्राटे व पुरवठा	जलसंपदा विभाग	२४३.५२
	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	४६२३०.८४
	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	१५४.३०
	एकूण	४६६२८.६६
ख) पंचायत राज संस्थांसह विविध संस्थांना देय असलेल्या अनुदानाची थकबाकी	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	१४.०९
	एकूण	१४.०९

टीप - केवळ प्रत्येकी १ कोटी रुपयांवरील प्रमुख बांधकामे व कंत्राटे

नमुना ख - ८

[नियम ८ (१)(ज) पहा]

फलनिष्पत्तीवर आधारित गुंतावूणाचे प्रकार (खर्च)

अ.क्र.	क्षेत्र	निर्देशक	युनिटांचे वर्णन	२०२१-२२ या वर्षात खर्च केलेली एकूण रक्कम (रुपये लाखांत)	२०२१-२२ या वर्षातील एकूण युनिटे	२०२१-२२ या वर्षातील प्रती युनिट खर्च झालेली रक्कम	शेरा
१	२	३	४	५	६	७	८
१	रस्ते (सा.बां.वि)	प्रती युनिट रस्त्याकरिता खर्च केलेली रक्कम	रु. (लाख)/ रस्ते किलोमीटरमध्ये	५६२९८३.०३	३८५९.७० रस्ते कि.मी.	रु. १४५.८६ लाख/रस्ते कि.मी.	
		डॉक्टरिकरण : नवीन बांधकाम		*१३९.१७	*१८२.४५ रस्ते कि.मी.	*रु. ०.७६२ लाख/रस्ते कि.मी.	
		रेमळ डांबरीकरण		३६५००४.२५	८०१०.४० रस्ते कि.मी.	रु. ४५.५७लाख/रस्ते कि.मी.	
		खडी मुरमाचा रस्ता		*०.००	*०.००	*०.००	
		सिमेंट कौंक्रीटकरण		११३८.४४	२८.८२ रस्ते कि.मी.	रु. ३९.५० लाख/रस्ते कि.मी.	
२				*६१६.३४२	*५४१.२३१ रस्ते कि.मी.	*रु. १.१३९ लाख/रस्ते कि.मी.	
३				८५२६२.५६	६२२.३६ रस्ते कि.मी.	रु. १३७.०० लाख/रस्ते कि.मी.	
				*२३.२७	*०.२७२ रस्ते कि.मी.	*रु. ८५.५५१ लाख/रस्ते कि.मी.	
४	इमारती (सा.बां.वि)	वापरयोग्य केलेल्या नवीन इमारती क्षेत्रासाठी प्रती युनिट खर्च केलेली रक्कम	रु. (लाख)/चौरसमीटर	३७३०१.३७	१५५४२२.३७ चौ.मी.	रु. २४००० / चौ.मी.	
				*७७७०.९९	*५४९०.२५ चौ.मी.	*रु. १.६८६ लाख/चौ.मी.	
५	पाटबंधारे (जलसंधारण विभाग)	निर्माण केलेल्या अतिरिक्त जलसाठ्याच्या प्रती युनिटसाठी खर्च केलेली रक्कम	रु. (लाख)/ दशलक्ष घन मीटर	४८६१८५.४२	३७५.५६ दशलक्ष घनमीटर	रु. १२८३.३३ लाख/दशलक्ष घनमीटर	अतिरिक्त पाणी साठा निर्मिती दशलक्ष घन मीटर मध्ये
		लाभक्षेत्र वाढविण्यासाठी प्रती युनिट खर्च केलेली रक्कम	रु. (लाख)/ हेक्टर	*०.४५	*३.०० दशलक्ष घनमीटर	*रु. ०.१५ लाख/दशलक्ष घनमीटर	लाभक्षेत्रातील वाढ हेक्टर मध्ये
६			रु. (लाख)/ हेक्टर	८२२५८१.७५	८१०२७ हेक्टर	रु. ९.२४ लाख/हेक्टर	
				*२.४६	*१.०० हेक्टर	*रु. २.४६ लाख/हेक्टर	
७	पाणलोट क्षेत्र (पुढे व जलसंधारण विभाग) जलयुक्त शिवार अभियान	काम चालू असलेल्या पाणलोट क्षेत्रापैकी पूर्ण झालेल्या पाणलोट क्षेत्रावर प्रति युनिट खर्च करण्यात आलेली रक्कम सन २०१५-१६ पासून	रु./पूर्ण झालेली पाणलोट क्षेत्रे निवडण्यात आलेली गावे २२५८६ व १०० टक्के पूर्ण करण्यात आलेली गावे २०१४४	०.००	०.००	०.००	जलयुक्त शिवार अभियान ही योजना सन २०१५-१६ ते २०१८-१९ या कालावधीत राबविण्यात आली होती. यामध्ये एकूण २२,५८६ गावे निवडण्यात आली होती. त्यामधील ६,३२,८९६ कामे पूर्ण करण्यात आली असून त्यापैकी २७ लाख टि.सी.एम. इतका पाणिसाठा क्षमता निर्माण करण्यात येऊन सुमारे ३९ लाख हेक्टर शेतीसाठी संरक्षित सिंचनाची सुविधा निर्माण करण्यात आली. सदर योजनासाठी एकूण रु.१७३१.३२ कोटी इतका खर्च झालेला आहे. सदर अभियान माहे मार्च-२०२० अखेर संपुष्टात आले आहे.
८	पाणलोट क्षेत्र (पुढे व जलसंधारण विभाग) आर्थोपाय विकास कार्यक्रम	काम चालू असलेल्या पाणलोट क्षेत्रापैकी पूर्ण झालेल्या पाणलोट क्षेत्रावर प्रति युनिट खर्च करण्यात आलेली रक्कम	रु./पूर्ण झालेली पाणलोट क्षेत्रे	०.००	०.००	०.००	गाव हा घटक धरून कामे केली आहे.
९	पाणलोट क्षेत्र	काम चालू असलेल्या पाणलोट क्षेत्रावर प्रती युनिट खर्च करण्यात आलेली रक्कम	रु./काम चालू असलेली पाणलोट क्षेत्रे	*१०७०.४१	*१०४८ पाणलोट क्षेत्र	*रु.९८.२९२ लाख/पाणलोट क्षेत्र	
				१२४६.९२	४३ गावे	रु.२९.०० लाख/गाव	
				*२८.६३	*४८ पाणलोट क्षेत्र	*रु.०.५९६ लाख/पाणलोट क्षेत्र	
१०	वीज (उर्जा विभाग)	निर्माण करण्यात आलेली वीज	रु./निर्माण वीज युनिटांमध्ये	३६१८१.०५	४७७९६ दशलक्ष युनिट	रु.७.५७/युनिट	
		खरेदी केलेली वीज	रु./खरेदी केलेली वीज युनिटांमध्ये	७५२७२५२.७३	१४५६०८ दशलक्ष युनिट	रु. ८.०५/युनिट	
११				*२५.११३	*२३४१७६ दशलक्ष युनिट	*रु. २१.११/युनिट	
१२				८५६७१०९.३१	१७११८२ दशलक्ष युनिट	रु. ११.५१/युनिट	
				*०.००	*०.००	*०.००	
१३				८४४९८ (कोटी)	८५४९८ (कोटी)	९९.१२%	
							(वैयक्तिकता)

टीप - * वन विभागाची आकडेवारी

नमुना ख - ९

[नियम ८ (१)(क) पहा]

फलनिष्पत्तीवर आधारीत गुंतवणूक (महसूल)

(निवडक विभागांकडून गोळा करण्यात आलेला महसूल)

अ.क्र.	विभाग	गोळा करण्यात आलेल्या महसूलाचे निर्देशक	गुंटाचे वर्णन	२०२१-२२ या वर्षी गोळा झालेल्या एकूण रकमा (रुपये कोटीत)	२०२१-२२ या वर्षातील युनिटे हेक्टर्स	२०२१-२२ या वर्षात प्रती युनिट गोळा केलेला महसूल	शेरा
१	२	३	४	५	६	७	८
१	वनीकरण	वन क्षेत्रामधून	वन क्षेत्रातून प्रती हेक्टर गोळा केलेला महसूल	१२४.१३	६१९९९८९ हेक्टर्स	रु. २००/- प्रति हेक्टर	
२	विक्री कर	विक्री करातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	४६०५१.८४		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या १.४८ %	
३	व्यवसाय कर	व्यवसाय करातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	२६१८.०७		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.०८ %	
४	प्रवासी व माल वाहतुकीवरील कर	माल व उतारु यावरील करातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	३९३.७७		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.०१ %	
५	विद्युत शुल्क	विद्युत शुल्कातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	८८४१.८८	चालू दरातील स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ३१०८०२२ (रुपये कोटीत)	स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.२८ %	
६	उत्पादन शुल्क	उत्पादन शुल्कातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	१७२२०.७१		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.५५ %	
७	मुद्रांक व नोंदणी शुल्क	मुद्रांक व नोंदणी शुल्कातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	३५५९३.५८		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या १.१५ %	
८	वाहनावरील कर	(एक) (हलक्या) कमी वजनाच्या मोटारी यामधून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	३१५६.२२		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.१० %	
९		(दोन) अवजड मोटार वाहनामधून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	७३४.४६		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.०२ %	
१०	राज्य वस्तु व सेवा कर	वस्तु व सेवा कर	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	६२००२.२७		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या १.९९ %	

टीप :- अर्थ व सांख्यिकी संचालनालयाकडून प्राप्त झालेल्या आकडेवारीनुसार सन २०२१-२२ या वर्षाचे स्थूल राज्य उत्पादन (चालू किंमत) रुपये ३१०८०२२ कोटी इतके आहे.

नमुना ब-१०
(नियम-८(१)(ज)पहा)
माफ केलेला महसूल

(रूपये कोटीत)

अ.क्र	विभाग	योजनेचे नाव	सन २०२१-२२ वर्षातील माफ केलेल्या महसूलाची एकुण रक्कम	शेरा
१	२	३	४	५
१	महसूल व वन विभाग (महसूल)	करमणूक कर	०.००	कर माफी
		सारामाफी	१३७.५९	कर माफी
		गौण खनिज	१२.२३	कर माफी
		शेतसारा (जमीन महसूल) सर्वसाधारण जमीन महसूल, अकृषित कर, जि.प.कर, ग्रा.पं.कर	२.९७	जमीन महसूलाची माफी
		जमीन महसूल	०.५९	जमीन महसूलाची माफी
		जमीन महसूल उपकर (ना.प.क्षेत्र वगळून)/ जि.प.उपकर, ग्रा.पं.उपकर	३.०२	जमीन महसूलाची माफी
		जमीन महसूल नैसर्गिक आपत्ती जमीन/कोविड-१९	०.००	जमीन महसूलाची माफी
		एकुण	१५६.४०	
२	उद्योग उर्जा व कामगार विभाग (उर्जा)	महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६	१०६१.६४	विद्युत शुल्क सूट/ परताव्यापोटी केलेले समायोजन
		एकुण	१०६१.६४	
३	गृह विभाग (परिवहन)	मुंबई मोटार वाहन कर अधिनियम १९५८, कलम ८(अ)(४)/ खाली निव्वळ भरणा केलेल्या करावरील व्याजमाफी	०.३७	करावरील व्याजमाफी
		मुंबई मोटार वाहन कर अधिनियम १९५८, कलम ३(३)/मोटार वाहनाच्या ना वापर प्रकरणी परिवहन आयुक्त कार्यालय मार्फत कर व व्याजमाफी	१.२७	कर व व्याजमाफी
		एकुण	१.६४	
४	महसूल व वन विभाग (मुद्रांक शुल्क व नोंदणी)	पर्यटन धोरण	४.०७	मुद्रांक शुल्क माफी
		विशेष नगर वसाहत धोरण	१४७.१३	मुद्रांक शुल्क माफी
		झोपडपट्टी विकास	०.३९	मुद्रांक शुल्क माफी
		शैक्षणिक धोरण	१.२२	मुद्रांक शुल्क माफी
		कृषी पत धोरण	०.१२	मुद्रांक शुल्क माफी
		गृह निर्माण धोरण	२९.०७	मुद्रांक शुल्क माफी
		सहकार क्षेत्र	०.१९	मुद्रांक शुल्क माफी
		उद्योग धोरण	६७.३२	मुद्रांक शुल्क माफी
		माहिती तंत्रज्ञान/जैव तंत्रज्ञान क्षेत्र	९.९३	मुद्रांक शुल्क माफी
		स्थानिक संस्था	१८.९२	मुद्रांक शुल्क माफी
		विशेष आर्थिक क्षेत्र	०.००	मुद्रांक शुल्क माफी
		समाज कल्याण धोरणे	३.३२	मुद्रांक शुल्क माफी
		इतर संकीर्ण धोरणे	७४.७३	मुद्रांक शुल्क माफी
एकुण	३५६.४१			
एकुण (१+२+३+४)			१५७६.०९	

CONTENTS

Sr. No.	Details of Statements	Page No.
1.	Statement of Compliance	27
2.	Form A-1 Medium Term Fiscal Policy Statement	29
3.	Form A-2 Fiscal Policy Strategy Statement	35
4.	Disclosure Forms	40

STATEMENT OF COMPLIANCE

The Section 3 of the Maharashtra Fiscal Responsibility and Budgetary Management Act, 2005 (Maharashtra Act No.XVI of 2005) requires the State Government to place before both the Houses of the State Legislature, in each financial year, the following statements of fiscal policy, namely:

- The Medium-Term Fiscal Policy Statement.
- The Fiscal Policy Strategy Statement.

The above statements are being laid before the legislature in compliance with the aforesaid requirement.

The Disclosure Statements which ensure greater transparency in the State Government's fiscal operations in public interest are being placed on the table of the House.

Devendra Fadnavis

Deputy Chief Minister (Finance)

Date : 09.03.2023

Form A-1
(See Rule 6)
Medium Term Fiscal Policy Statement

A. Fiscal Indicators- Rolling Targets as per the Percentage of GSDP

As per the Rule 6 of the Maharashtra Fiscal Responsibility & Budgetary Management Rules, 2006 (as amended in the year 2008) the State Government is required to lay before the State Legislature, in every financial year, three years' rolling targets for fiscal management. The need for counter cyclic fiscal measures has been kept in mind while fixing the targets.

The statement showing the important fiscal indicators for the previous three years and the budgetary figures for the year 2023-24 as well as the rolling targets for the next two years are placed below.

Table 1: Fiscal Indicators

Item	Previous year Actuals		Budget Estimate (BE)	Revised Estimate (RE)	Budget Estimate (BE)	Targets for Next two years	
	2020-21	2021-22	2022-23	2022-23	2023-24	2024-25	2025-26
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1. Revenue surplus(+)/ Deficit(-) as percentage of GSDP	-1.57%	-0.53%	-0.68%	-0.57%	-0.42%	-0.20%	-0.01%
2. Fiscal Deficit as percentage of GSDP (-)	2.72%	2.07%	2.50%	2.69%	2.46%	2.19%	1.95%
3. Tax Revenue as percentage of GSDP	7.64%	8.86%	8.60%	9.52%	9.35%	9.60%	9.85%
4. Total Debt Stock as percentage of GSDP	19.76%	18.56%	18.14%	18.13%	18.23%	18.47%	18.44%
5. Total Contingent Liabilities as percentage of GSDP	1.58%	1.65%	1.74%	1.82%	1.85%	1.89%	1.90%
6. Total Contingent Liabilities as percentage of Revenue Receipts	15.43%	15.38%	15.43%	14.91%	15.98%	16.29%	16.36%
7. Interest payment as percentage of Revenue Receipts	13.72%	12.05%	11.59%	10.65%	11.27%	11.17%	11.07%

Note:-

- i) GSDP is Gross Domestic Product at current market prices as per new series from the year 2011-12
- ii) Total outstanding liabilities include external aided project debt at constant exchange rate; for projections constant exchange rates have been assumed.

B. Assumptions underlying the Fiscal Indicators

1) GSDP Growth:

The annual GSDP at current prices for the year 2023-24 is expected to grow by 9.99% to Rs. 38,79,792.00 crore as against Rs. 35,27,084.00 crore recorded in year 2022-23 on account of uptick in economic growth.

2) Revenue Receipts:

The revenue receipt of the State Government for the year 2023-24 is estimated to grow by 4.32 % to Rs. 4,49,552.61 crore as against the revised estimate of Rs. 4,30,924.54 crore in year 2022-23.

a) Tax Revenue: It comprises of state's own tax revenue and state's share in net proceed of Union taxes. The revised estimate of tax revenue for the year 2022-23 is estimated at Rs. 3,35,787.29 crore, higher by 8.98 % as compared to budget estimate for year 2022-23. In year 2023-24, tax revenue is expected to grow by 8.02 % to Rs.3,62,705.88 crore as compared to the revised estimates of year 2022-23.

b) Share of own tax revenue to total tax revenue: State's own tax revenue consists of State Goods and Service Tax (including Integrated Goods and Service Tax Settlement), State Value Added Tax, Stamp and Registration Duty, Excise Duty, Duty on Electricity, Tax on Vehicles, Land Revenue, Profession Tax, Tax on goods and passengers, other taxes and duties. The revised estimate of State's own Tax revenue for the year 2022-23 is estimated at Rs.2,75,786.31 crore. In year 2023-24, State's own tax revenue is expected to increase by 8.12 % to Rs. 2,98,181.00 crore as compared to revised estimates of year 2022-23.

c) Non-Tax Revenue: This consists of interest receipts, fines, service charges, user charges, dividends, profits and royalties. Revised estimates of non-tax revenue for the year 2022-23 is estimated at Rs. 22,054.41 crore. This is expected to increase to Rs. 24,169.70 crore in year 2023-24 as the budget estimate.

d) Devolution from Central Government: As per the 15th Finance Commission's interim report, for the year 2020-21, States' share in the net proceeds of Union Taxes had been decided at 41% and inter se distribution share of sharable taxes for Maharashtra State was fixed at 6.13 %. For the period 2021-22 to 2025-26, the inter se distribution share of sharable taxes for Maharashtra has been set at 6.31%.

In year 2022-23, the revised estimate is Rs. 60,000.98 crore as against the budget estimate of Rs. 51,587.75 crore. In year 2023-24, the State is expected to receive Rs. 64,524.88 crore.

- e) **Grants in Aid:** It comprises of Central Scheme and Centrally Sponsored Scheme, state scheme, 15th Finance Commission recommended grants, GST compensation and other grants to State. The revised estimate for grants in aid for the year 2022-23 is estimated at Rs. 73,082.85 crore. The budget estimate for year 2023-24 is envisaged at Rs. 62,647.02 crore.

Details of grants received from Government of India, as per recommendation of 15th Finance Commission for year 2022-23 are as follows:

Table 2: Grants-In-Aid from Government of India (Rs. Crore)

Sr. No.	Items	2022-2023	Actual received
1.	Local Governments	7989.00	2141.38
(i)	Rural Local Governments	4461.00	1820.38
(ii)	Urban Local Governments	2197.00	321.00
(iii)	Health Sector	1331.00	0.00
2.	Disaster Management (75% Central share)	3383.00	2706.40
	Total (1+2)	11372.00	4847.78

- 3) **Capital Receipts:** The capital receipt in year 2022-23 is increased by 5.66 % to Rs. 97,360.99 crore (revised estimate) as compared to the budget estimate for year 2022-23 of Rs. 92,147.31 crore. Of this, Rs.2102.40 crore will be the GST compensation loan. In year 2023-24, the capital receipts are expected to be around Rs. 97,927.37 crore.

- 4) **Revenue Expenditure:** Revised estimates of revenue expenditure for year 2022-23 is Rs.4,50,889.75 crore. The budget estimate for year 2023-24 is at Rs.4,65,645.02 crore, out of which committed revenue expenditures are as shown below:

Table 2: Committed Expenditure (Rs. Crore)

Year	Salary	Pension	Interest Payment
2022-23 (RE)	1,28,871	58,310	45,881
2023-24 (BE)	1,44,771	67,384	50,648

5) **Capital Expenditure:** Revised estimates of Capital expenditure in year 2022-23 is Rs.77,395.78 crore. In the year 2023-24, capital expenditure is estimated at Rs.81,804.96 crore.

6) **Fiscal Deficit:** In the year 2021-22 the fiscal deficit was 2.07 % of GSDP. The Budget Estimate 2022-23 was 2.50 % of GSDP, while the revised estimate of fiscal deficit is 2.69 %. Considering the growth in state economy, the budget estimate of fiscal deficit for the year 2023-24 is estimated 2.46 % .

7) **Revenue Deficit:** In the year 2021-22 the revenue deficit was 0.53 % of GSDP. The Budget Estimate 2022-23 was 0.68 %, while the revised estimate of revenue deficit is 0.57 %.

C. Assessment of Sustainability

1. The balance between receipts and expenditure in general and revenue receipts and revenue expenditure in particular:

1.1. With the recovery from Covid 19 and consequent lifting of restriction, the regular economic activities are resuming resulting in increase in revenue collections. Hence during 2023-24 total revenue receipt is expected to be at Rs. 4,49,522.61 crore of which state's own tax revenue shall be Rs.2,98,181.00 crore which is 7.69 % of GSDP (2023-24). State share in Union Tax is expected to Rs. 64,524.88 crore which is 1.66 % of GSDP.

1.2. Non-tax revenue is expected to increase by 10.9 % to Rs. 24,169.70 crore in year 2023-24 as compared to the budget estimate for year 2022-23. Compared to tax revenue, the non- tax revenue is approximately 0.62 % of GSDP during year 2023-24.

1.3. In year 2022-23 the ratio of revenue receipts to revenue expenditure has marginally increased from 94.30 % in BE to 95.57 % in RE.

1.4. In year 2023-24, stamp and registration duty collections is expected to grow at 12.5 % to Rs. 45,000.00 crore as compared to RE 2022-23.

1.5. The GST collection has started improving in the second half of the financial year and a sustainable trend is visible.

- 1.6. Government has decreased the VAT on petrol & diesel from 15th July, 2022, resulting in decrease in tax revenue. However, it offered relief to some extent to common people facing inflation.
- 1.7. In year 2023-24, excise collection is expected to grow at 9.6 % to Rs.25,200.00 crore as compared to the budget estimates of year 2022-23. Also, the license fee for excise license in the state for the year 2023-24 is increased by 15% over the previous year's license fee.
- 1.8. Revenue expenditure of the State is estimated to grow at 5.4 % in RE 2022-23 as against the budget estimate of 2022-23.
- 1.9. Natural calamities –The State has provided relief to persons affected due to natural calamities. Some of them are as follows: (as on 22 February, 2023)
 - Heavy rainfall in the months of June to October, 2022 affected agricultural crop in various parts of the state, The State Government has released fund at the rate of double the State Disaster Response Fund to farmers and their families.

2. The use of capital receipts including market borrowing for generating productive assets:

Market borrowings and capital deposits will be used for productive assets. For this, the Government has given priority to infrastructure. The state government has focused on increasing productive spending which will result in creation of more job opportunities, increase in income and boost the State's economy. For supporting increasing industrialization, tourism and easy transportation of agricultural products, the State is focusing to create a fast and safe transportation system in the state. Some of the projects undertaken in the State are as follows:

- 2.1. Substantial capital investment is being made through various road development projects through the Department of Public Works and Maharashtra Road Development Corporation for Versova-Bandra Sea Link Project, New lane of Ghat Length from Khopoli to Khandala on Mumbai-Pune Express Way, Thane Creek Project-3, Ring Road Project around Pune City, Mumbai-Sindhurda Green Field Express Way connecting Raigad, Ratnagiri & Sindhurda Cities, Coastal Road from Revas in Raigad District to Reddy in Sindhurda District, Navghar to Balavali-1 Project of Virar-Alibaug Multipurpose Transport Corridor. Most of these projects are in progress.

- 2.2. The Government is undertaking various infrastructure projects including construction of metro network, development of the Trans Harbour Link connecting to New Mumbai, etc. Out of which Metro 2A & Metro 7 are working in full capacity.
- 2.3. The construction work of ambitious Mumbai - Nagpur Hindu Hrudaysamrat Balasaheb Thackeray Maharashtra Samruddhi Mahamarg of 701 KM. length i.e. 88.19% work of this project has been completed. The road from Nagpur to Shirdi is completed and is opened for transportation.
- 2.4. For the infrastructure development in rural areas, the Government has approved to borrow Rs.1450 crore for irrigation, roads, warehouses etc. under Rural Infrastructure Development Fund (RIDF).

Fiscal Policy Strategy Statement

A. Prospects of the State's Economy and Fiscal Policy Overview

- 1) Though the world recovers from Covid-19 pandemic, the on-going Russia-Ukraine war resulted in negative impact on the recovering economies around the world. However, Indian Economy is still relatively safe due to its big local market, world economy chain and less participation in world trade. There is an increase in revenue tax collection with respect to previous year.
- 2) Under the GST law, states get compensation for any loss of revenue arising on account of implementation of GST for five years till June 2022. Government has demanded Rs.118010.00 Crore as a compensation for GST implementation for the period from 1st July, 2017 to 30th June, 2022. Maharashtra State has received Rs.104795.00 Crore till date. The balance amount of Rs.11112.00 Crore will be received from Government of India after the audit from CAG for the period of 2021-22 and first quarter of 2022-23.
- 3) In current financial year, the heavy rainfall in the state led to devastating floods in some parts of Maharashtra. The Government has provided relief to the affected farmers and families to bring in normalcy.
- 4) The State Government is focusing on infrastructure and connectivity projects which have far reaching consequences for medium to long term economic growth and employment generation.

B. Fiscal policy Strategic Priorities for the ensuing year- Uncertainty, in world economy will probably be continued in next year. Hence, it is necessary to implement the policy to strengthen the economy. Steps will be taken to increase tax collection and strengthening enforcement machinery. Expenditure management policy aims to link expenditure to monitorable, quantifiable physical outputs & outcomes with greater emphasis on increasing the health and capital outlay. The aim is to ensure productive output through effective utilization of resources and to complete incomplete projects through adequate resource mobilization.

1) Tax Policy:

Amnesty scheme for pending arrears under various Acts had been implemented by GST Department from 1st April, 2022. Total 89890 cases of arrears below Rs.10,000/- were disposed off. From these cases, the outstanding amount of Rs.30.30 crore was waived off. Further traders withdrew 20,000 un-appealable claims to take advantage of Amnesty Scheme-2022. An amount of Rs. 2234.26 Crore has been collected under this scheme. The arrears of Rs. 6947.00 crore has been waived off.

Various aspects to increase Tax and Non-tax revenue i.e. State Excise, Transport, Stamp and Registration etc. will be examine in the forthcoming years. Corrective measures will be taken to prevent leakage of revenue and recovery of tax arrears. Strict action will be taken in case of tax evasion.

Main objective of the tax policy will be, the use of information technology, to facilitate tax administration. The use of technology will increase the efficiency of tax collection as well as enable audit and enforcement measures. Accordingly, efforts are being made to bring all tax and non-tax collection, transaction on the government revenue accounting system (GRAS).

2) Expenditure Policy:

To maintain balance in the development of the state, it is necessary to create a conducive environment for industrial development and thereby employment generation on the one hand and to increase the expenditure in education and health priority sectors on the other hand in the forthcoming years. The state is continuously trying to implement several measures like efficient management of public debt, prioritization of expenditure, effective management of limited resources to keep revenue expenditure under control. The State is taking the following measures to control the expenditure:-

2.1 **Direct Beneficiary Transfer (DBT):** Funds under various schemes are being transferred directly into beneficiaries' bank accounts through DBT by linking it with Aadhaar system.

2.2 In order to accelerate the economy, the Government of India has started the scheme "Scheme of Special Assistance to States for Capital Expenditure" from the year 2020-21. Under this scheme, states are given interest-free loans to be repaid in next 50 years. The state of Maharashtra has received

Rs.514.00 crore in the year 2020-21 and Rs.771.73 crore in the year 2021-22 under this scheme. The Government of India has sanctioned Rs.5916.357 crore to the state for the year 2022-23 for the said scheme.

2.3 Single Nodal Agency (SNA) and Single Nodal Account - SNA is being implemented with the objective of better monitoring of availability and utilization of funds released to the States under Centrally Sponsored Schemes (CSS) under Public Financial Management system (PFMS). This account will ensure just in time releases and thus to avoid idle parking of resources.

2.4 E-Kuber - E-Kuber is a comprehensive, uniform computer system developed by the Reserve Bank of India for the deposit and disbursement transactions of Central Government, State Government and Public Banks. In order to avoid delay in payment, all types of payments from the pay and accounts offices of Mumbai and Nagpur are being credited directly to the drawing and disbursement officer's account. Also, the first payment and death cum retirement gratuity of the pensioners are being directly credited to their respective bank accounts through e-Kuber system. The e-Kuber system for payments will be implemented in all the districts of the state in phases.

2.5 The recruitment process for vacant posts is being accelerated to strengthen the enforcement mechanism.

3. Government Borrowings, Lending and Investments- Covid-19 pandemic has created an unprecedented financial crisis all over the world including India. Therefore, the state had to increase the amount of loans for development work. Government borrowing has now increased for infrastructure modernization and is likely to increase further in year 2023-24. Various measures are being taken to reduce the amount of interest through efficient debt management. This includes raising of short term debt securities along with long term debt securities, reissuing of old debt securities.

3.1. The total state borrowings should be within 25% of the state GSDP. In the financial year 2021-22 (actuals), the percentage of debt stock of the State with respect to the State's GSDP was 18.56 %. In year 2023-24, the debt stock is expected to be around 18.23 %.

- 3.2. Interest payment to revenue receipts in year 2022-23 is estimated at 10.65 % as per the revised estimates. In year 2023-24, it is expected to marginally increase to 11.26 %.
- 3.3. Under debt management, for reducing interest pay outs, the State Government is taking measures like short term loans along with long term loans and reissuing of old bonds.
- 3.4. **Maharashtra Asset Reconstruction Company Ltd. (Maha ARC Ltd.)** – National Asset Reconstruction Company (NARC) has been established by Government of India last year to safeguard the financial interest of the customers of such banks by restructuring the bad debts of financial institutions and banks that have gone into financial crisis. Similarly, to reorganize the properties related to the State Government in any way and which are in crisis or are likely to be in crisis, for conservation or proper disposal of the same, based on National Asset Reconstruction Company (NARC) established by Government of India to re-organize the properties of the financial institutions, the State Government, State Asset Reconstruction Company Limited (MAHA ARC LIMITED) has been established.
- 3.5. The Covid 19 pandemic has adversely affected the resources of the state and centre. In view of this to raise additional resources, the Central Government has allowed an additional borrowing limit of 0.5% of GSDP to the state for the year 2022-23. Therefore, Government of Maharashtra has enhanced its fiscal deficit limit to 3.5% of GSDP from 3% under the amendment of Maharashtra Fiscal Responsibility and Budgetary Management Rules.

C. Rationale for policy changes - Factors caused to change policy of the state:

1. Infrastructural development
2. Increased instances of natural calamities
3. According to GST (Compensation to States) Act 2017, Central Government will compensate the States for loss of revenue on account of implementation of GST considering an annual growth of 14% for a period of five years, considering 2015-16 as a base year. Accordingly, the compensation for goods and services tax received from July 1, 2017 will be received from the Central Government till June 2022. This compensation will no longer be available further.

D. Policy Evaluation

Government will continue to focus on development of infrastructure, agriculture, industry, education, health, tourism and human capital so as to achieve high socio-economic and sustainable growth in the State. It is expected that economic growth would be expected.

DISCLOSURES

See Rule 8(1) (a)

There are no significant changes in Accounting Standards, Policies and Practices in the year 2022-2023.

Form B-1

(See Rule 8 (1) (b))

TAX REVENUES RAISED BUT NOT REALISED (PRINCIPAL TAXES) (2021-22)

(Rs. In Crores)

Major Head	Description	Amount under dispute						TOTAL (3 to 6)	Amount not under dispute					GRAND TOTAL (7+12)
		Over 1 year but less than 2 years	2 years and above but less than 5 years	5 years and above but less than 10 years	10 years and above	Over 1 year but less than 2 years	2 years and above but less than 5 years		5 years and above but less than 10 years	10 years and above	TOTAL (8 to 11)	TOTAL (8 to 11)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		
0028	Taxes on Professions, Trades and Employment	4.88	3.56	1.44	0.81	10.69	16.48	16.07	2.09	1.73	36.37	47.06		
0040	Sales Tax/VAT including taxes on Motor Spirits and Lubricants	18261.09	27921.45	8299.10	8219.38	62701.02	18431.17	18229.35	6121.14	3830.95	46612.61	109313.63		
0040	Central Sales Tax	4435.52	10349.87	2568.38	1521.28	18875.05	7720.59	6075.89	1534.43	1103.84	16434.75	35309.80		
0045	Luxury Tax	5.89	10.49	2.04	8.12	26.54	17.27	16.80	1.21	1.86	37.14	63.68		
0042	Entry Tax	3.53	94.02	24.85	5.42	127.82	3.06	1.29	0.04	2.17	6.56	134.38		
0029	Land Revenue	62.43	579.39	141.12	137.30	920.24	31.68	47.43	37.68	83.93	200.72	1120.96		
0030	Stamps and Registration Fees	135.37	478.87	403.39	162.83	1180.46	301.18	348.86	492.41	172.24	1314.69	2495.15		
0045	Entertainment Tax	19.02	34.94	85.36	16.88	156.20	2.23	23.96	91.59	0.94	118.72	274.92		
0853	Minor Minerals, etc.	1252.55	947.01	95.78	109.05	2404.39	258.55	213.91	145.24	18.06	635.76	3040.15		
0853	Major Minerals	0.00	29.51	0.00	0.08	29.59	0.00	25.59	0.00	1.57	27.16	56.75		
0039	State Excise	2.39	45.29	0.19	2.92	50.79	2.73	1.02	0.08	0.31	4.14	54.93		
0041	Taxes on Vehicles	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	193.06	291.13	305.70	65.32	855.21	855.21		
0042	Taxes on Goods and Passengers	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	9.19	1251.66	1260.85	1260.85		
0043	Electricity Duties	0.00	0.00	0.00	672.22	672.22	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	672.22		
0006	State goods and services tax	62.63	23.66	0.00	0.00	86.29	253.71	32.91	0.23	0.00	286.85	373.14		
	Total	24245.30	40518.06	11621.65	10856.29	87241.30	27231.71	25324.21	8741.03	6534.58	67831.53	155072.83		

Note :- The outstanding amount pertains to the end of March figures for the year 2021-22.

FORM B-2
[See Rule 8 (1)(b)]
ARREARS OF NON-TAX REVENUE (2021-22)

Major Head	Description	Department	(Rs. Crore)					Total (4 to 7)
			Less than one year	One year and above but less than two years	Two years and above but less than five years	five years and above	7	
1	2	3	4	5	6	7	8	
	(A) Interest Receipts, Dividends and Profits		72.71	95.54	217.51	910.81	1296.57	
0049	(i) Interest Receipts		72.71	95.54	216.64	910.81	1295.70	
	a) From Departmental Commercial Undertakings	Cooperation & Text.	63.96	87.91	209.72	379.53	741.12	
	b) From Public Sector & Other Undertakings	Water Supply & Sanitation ADF(Fisheries)	8.75 0.00 0.00	7.63 0.00 0.00	6.92 0.00 0.00	179.98 351.30 0.00	203.28 351.30 0.00	
0050	(ii) Dividends and Profit		0.00	0.00	0.87	0.00	0.87	
		M. Edu. & Drugs	0.00	0.00	0.87	0.00	0.87	
	(B) General Services		292.08	72.74	267.43	527.19	1159.44	
0055	Police Receipts	Home	271.44	47.31	203.70	465.69	988.14	
0056	Jails	Home	1.40	3.25	3.26	10.84	18.75	
0058	Stationary and Printing	Industry	19.20	22.15	60.30	50.05	151.70	
0059	Public Works	PWD	0.04	0.03	0.17	0.61	0.85	
	(C) Economic Services		1085.52	1301.74	2664.89	2740.49	7792.64	
0406	Forestry and Wildlife	Forest	0.14	0.12	0.26	1.80	2.32	
0425	cooperation & Text.	Cooperation & Text.	14.44	8.11	38.33	120.28	181.16	
0700, 0701 & 0702	Major, Medium and Minor Irrigation	Water Resources	439.10	141.39	698.83	1704.28	2983.60	
0853	Non-Ferrous Mining & Metallu. Ind. (Royalty Receipts)	Industry Revenue	0.00 1.14	0.00 544.53	0.00 91.69	23.52 90.48	23.52 727.84	
0801	Power (Other Receipts)	Water Resources	630.70	607.59	1835.78	800.13	3874.20	
	(D) Other Receipts (Social Services)		0.01	0.01	0.00	0.00	0.02	
0230	Labour and Employment	Labour	0.01	0.01	0.00	0.00	0.02	
	Grand Total (A+B+C+D)		1450.32	1470.03	3149.83	4178.49	10248.67	

FORM B-3

{See Rule 8(1) (c)}

Sr. No.	Name of the Department	Guarantees given by the Government										(Rs. In crores)	
		Outstanding at the beginning of the previous year 2021-22	Additions during the year 2021-22		Deletions (other than invoked) in the year 2021-22	Invoked during the year 2021-22		Outstanding at the end of the year 2021-22	Total guarantee entries at the end of 2021-22	Guarantee commission or Fees			
			4 a	4 b		5	6			7	2021-22 Receivable	2021-22 Received	
1	2	3									10	11	
1	Urban Development Department	19016.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	19016.00	2				
2	Public Works Department	13000.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	13000.00	10				
3	Co-operation, Marketing and Textiles Department	5775.18	628.00	28.06	2855.56	499.41	0.00	3076.27	273				
4	Industry, Energy & labour Department (Energy)	2800.00	13867.93	0.00	1448.43	0.00	0.00	15219.50	3				
5	Water Supply and Sanitation Department	469.80	0.00	0.00	439.65	0.00	0.00	30.15	159				
6	Social Justice and Special Assistance Department	400.78	0.00	63.79	46.39	0.00	0.00	418.18	17		2257.10	214.28	
7	Water Resources Department	52.83	0.00	0.00	32.17	0.00	0.00	20.66	6				
8	Minority Development Department	28.68	0.00	0.00	2.21	0.00	0.00	26.47	3				
9	Tribal Development Department	12.01	0.00	0.43	0.12	0.00	0.00	12.32	1				
10	Other Backward Bahujan Welfare Department	24.66	0.00	0.00	0.86	0.00	20.26	23.80	2				
11	Industry, Energy & labour Department (Industry)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0				
12	Home Department (Transport)	0.00	420.00	0.00	0.00	0.00	0.00	420.00	1				
	TOTAL	41579.94	14915.93	92.28	4825.39	499.41	20.26	51263.35	477		2257.10	214.28	

Note:- The above information is based on the figures made available by the concerned Administrative Departments and the information available with Finance Depart

FORM B-4
[See Rule 8(1)(d)]

Statement on the Number of Employees and Salary Expenditure (2021-22)

Category of Employees	Number of Employees	Salary Expenditure (Rs. in Crore)
1	2	3
A) Government	491466	38963.52
B) Government Aided Institutions	795787	62049.57
C) Public Sector Units	199987	12175.42
TOTAL (A+B+C)	1487240	113188.51

Note :- 1) The above information pertains to the end of March figures for the year 2021-22.

2) Figures are provisional.

FORM B-5

[See Rule 8(1)(e)]

Statement of Government Expenditure

(Rs.in crore)

Object Head	Object of Expenditure	Previous Year Actuals (2021-2022)	Current Year RE (2022-2023)	Ensuing Year BE (2023-24)
1	2	3	4	5
1	Salaries	39994.21	49333.72	58861.33
2	Wages	3015.87	3454.32	2773.27
3	Overtime Allowance	22.12	42.62	33.88
4	Pensionary Charges.	49114.78	58309.93	67384.47
5	Rewards	49.03	105.95	98.57
6	Telephone, Elect.& Water Charges	475.75	565.06	590.79
10	Contractual Service	1265.73	1715.72	1786.13
11	Domestic Travel Expenses	275.70	296.91	450.74
12	Foreign Travel Expenses	0.01	4.18	5.54
13	Office Expenses.	2181.35	2130.75	2095.70
14	Rent/rates and taxes.	438.77	561.94	435.07
15	Royalty	0.00	0.00	0.00
16	Publications	9.97	25.09	38.28
17	Computer Expenses.	295.41	592.05	1009.33
18	Off-Day Compensation	31.38	47.33	50.90
19	Diet Charges	2377.98	2598.44	888.20
20	Other Administrative Expenses.	157.90	514.29	666.11
21	Supplies and Materials.	9928.72	13325.14	14135.12
22	Arms and Ammunition.	35.89	69.26	84.37
24	Petrol,Oil,Lubricants	214.48	301.79	361.48
25	Clothing and Tents.	149.06	149.04	208.03
26	Advertising and Publicity.	117.11	421.79	913.78
27	Minor Works	6864.14	10077.51	7608.87
28	Professional Services.	532.15	492.96	645.60
29	Purchase of milk etc.	145.04	80.29	121.68
30	Other contractual Service	0.15	46.34	100.29
31	Grants-in-aid(non -salary)	83254.07	119974.42	124433.06
32	Contributions (Non Salary)	4585.80	5825.48	6166.02
33	Subsidies(non-salary)	29137.20	47734.31	30451.68
34	Scholarships/Stipend.	6737.44	8153.22	6856.33
35	Capital Investment	1254.48	2761.07	3527.42
36	Grants-in-aid (salary)	65811.94	77159.08	82010.29
41	Secret Service Expenditure.	20.14	17.27	23.95
42	Lump-sum Provision.	0.00	0.00	5641.51
43	Suspense	0.00	0.00	0.00
45	Interest	40748.01	46491.18	51275.08
50	Other Charges.	10366.40	19468.17	12225.66
51	Motor Vehicles	104.44	243.80	290.76
52	Machinery and Equipment.	1065.82	1505.19	1774.76
53	Major Works.	25945.14	37369.23	40754.22
54	Investments	14798.24	20316.54	19931.58
55	Loans and Advances.	7436.03	6443.89	10904.12
56	Re-Payment of loans	36033.09	52982.74	54558.31
57	Livestock	8.91	5.28	7.08
60	Other Capital Expenditure	27.68	235.80	222.81
63	Inter-Account Transfer.	6595.63	7524.98	8414.82
64	Write-off Losses	0.00	0.00	0.00
72	Repairs & maintance	18.85	53.34	30.11
	Grand total	451642.01	599527.41	620847.10
70	Deduct Recoveries.	16816.61	18259.14	18838.80
	Net Total	434825.40	581268.27	602008.30

FORM B-6

[See Rule 8 (1) (f)]

Components of Government Liabilities

(Rs. in crore)

No.	Category	Outstanding amount at beginning of the year		Raised during the Fiscal Year		Repayment/ Redemption during the Fiscal Year		Outstanding amount at the end of the Year	
		Previous Year Actuals (2021-22) (Y-2) {3}	* Current Year RE (2022-23) (Y-1) {4}	Previous Year Actuals (2021-22) (Y-2) {5}	* Current Year RE (2022-23) (Y-1) {6}	Previous Year Actuals (2021-22) (Y-2) {7}	* Current Year RE (2022-23) (Y-1) {8}	Previous Year Actuals (2021-22) (Y-2) (SlNo.3+5-7) {9}	Current Year RE (2022-23) (Y-1) (SlNo.4+6-8) {10}
{1}	{2}	{3}	{4}	{5}	{6}	{7}	{8}	{9}	{10}
1	Loans from Centre	20445.54	37955.69	18625.15	10402.95	1115.00	1302.57	37955.69	47056.07
2	Special Securities issued to the NSSF	49374.11	43993.40	0.00	0.00	5380.71	5380.71	43993.40	38612.69
3	Borrowing from Financial Institution/Banks	19199.47	20841.91	3121.64	5407.98	1479.20	2083.84	20841.91	24166.05
4	Market Borrowing	339462.66	380244.30	68741.39	90000.00	27959.75	29185.00	380244.30	441059.30
5	Ways and Means/ OD from RBI	0.00	0.00	98.43	15030.00	98.43	15030.00	0.00	0.00
6	Provident Funds, etc	28190.30	29156.95	6023.18	7727.00	5056.53	6286.00	29156.95	30597.95
7	Reserve Deposits	62395.72	64657.48	20564.63	17231.00	18302.87	23973.00	64657.48	57915.48
8	Off - Budget Borrowings	19.40	19.40	0.00	0.00	0.00	0.00	19.40	19.40
9	Other Liabilities	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
	TOTAL	519087.20	576869.13	117174.42	145798.93	59392.49	83241.12	576869.13	639426.94

FORM B-7
[See Rule 8 (1) (g)]
Miscellaneous Liabilities Outstanding

(Rs. In crore)

Description	Name of Department	Outstanding Amount at the end of year 2021-22
1	2	3
A: Major works, contracts and supplies	Water Resources	243.52
	Public Work	46230.84
	Higher and Technical Education	154.30
	Total	46628.66
B: Arrears of grants payable to various institutions including Panchayat Raj	Public Work	14.09
	Total	14.09

Note - Only Major Works and Contracts above Rs. one crore each.

Form B 8

[See Rule 8 (1) (h)]

Quality of Investments Based on Outcomes (Expenditure)

Sr. No.	Sector	Indicator	Description of Units	Total amount spent in year 2021-22 (Rs. In lakhs)	Total Units in year 2021-22	Amount spent Per Unit in year 2021-22	Remarks
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Roads (P.W.D)	Amount spent per unit of Roads	Rs (Lakhs) / Lane kilometers	562983.03	3859.70 Lane km	Rs. 145.86 Lakhs/ Lane Km	
		Asphalting : New Construction		*139.17	*182.45 Lane km	*Rs. 0.762 Lakhs/ Lane kilometer	
		Asphalting: Black Topping only		365004.25	8010.40 Lane km	Rs. 45.57 Lakhs/ Lane kilometer	
		Water-bound macadam		*0.00	*0.00	*0.00	
		Cement concrete		1138.44	28.82 Lane km	Rs. 39.50 Lakhs/ Lane kilometer	
2				*616.942	*541.231 Lane km	*Rs. 1.139 Lakhs/ Lane kilometer	
				85262.56	622.36 Lane km	Rs. 137.00 Lakhs/ Lane kilometer	
3				*23.27	*0.272 Lane km	*Rs. 85.551 Lakhs/ Lane kilometer	
4	Buildings (P.W.D)	Amount spent per unit new building area made usable	Rs / Sq. mt.	37301.37	155422.37 sq.mt.	Rs.24000 per sq.mt	
5	Irrigation (Water Resources department)	Amount spent per unit of additional water storage created	Rs (Lakhs) / million meter cube	486185.42	275.56 Mm3	*1.686 Lakhs/ sq.mt	Additional water storage created in million metre cube.
6				*0.45	*3.00 Mm3	*Rs.0.15 Lakhs/Mm3	
				822581.75	89027 hectares	Rs. 9.24 Lakhs/ hectare	Command area increased in hectares.
7	Watersheds (Soil & Water Conservation Dept.) Jalyukt Shivar Abhiyan			*2.46	*1.00 hectare	*Rs. 2.46 Lakhs/ hectare	
		Amount spent per unit on Completed works (out of works in progress from 2015-16)	Rs./ watersheds completed. Total selected villages 22586 & 100 % completed villages 20544	0.00	0.00	0.00	Jalyukta shivar Abhiyan was implemented from year 2015-16 to 2018-19. 22586 villages were selected in this abhiyan. 632896 works have been completed. 27 lakh TCM water storage capacity was created. Rs.9731.32 crore has been spent for the said scheme. The campaign has ended at the end of March, 2020.
8	Watersheds (Soil & Water Conservation Dept.) Ideal village programme	Amount spent per unit on watersheds completed	Rs / watershed completed	0.00	0.00	0.00	village is the basic unit of expenditure.
9		Amount spent per unit on watersheds in progress	Rs / watershed work in progress	*1070.41	*1048 watersheds	*RS.98.292 Lakhs/ watershed	
				1246.92	43 village	RS.29.00 Lakhs/village	
10	Power (Energy Dept.)	Power Generated	Rs / unit Generated (Net)	*28.63	*48 watersheds	*RS.0.596 Lakhs/ watershed	
		Power Purchased	Rs / unit Purchased	36181.05	47796 Mill. Units	Rs.7.57 /unit	
11				7527252.73	145608 Mill. Units	Rs. 8.05 /unit	
				*25.113	*234176 Mill. Units	*Rs. 21.11 /unit	
12		Power Billed	Rs / unit Billed	8567109.31	171182 Mill. Units	Rs. 11.51 /unit	
13				*0.00	*0.00	*0.00	
		Percentage collection	% collected of that billed	84698 collection (In cr.)	85449 Demand (In cr.)	99.12%	

Note - * This figures related to Forest department

Form B-9

[See Rule 8(1) (i)]

Quality of investments based on outcomes (Revenue)
(Revenue collection from select sections)

Sr.No.	Sector	Indicator Revenue Collected	Description of Units	Total Amount Collected In Year (2021-22) (Rs. in crores)	Unit In Year (2021-22)	Revenue Collected Per Unit In Year (2021-22)	Remarks
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Forestry	From Forest area	Revenue collected per hectares of forest area	124.13	6199189 hec	Rs.200/- per Hectare	
2	Sales Tax	From Sales Tax	100 x revenue collected as a % of GSDP	46051.84		1.48 % of GSDP	
3	Professional Tax	From Professional Tax	100 x revenue collected as a % of GSDP	2618.07		0.08 % of GSDP	
4	Tax on Goods and Passenger	From Tax on Goods and passenger	100 x revenue collected as a % of GSDP	393.77		0.01 % of GSDP	
5	Electricity Duty	From Electricity Duty	100 x revenue collected as a % of GSDP	8849.88		0.28 % of GSDP	
6	Excise Duty	From Excise Duty	100 x revenue collected as a % of GSDP	17220.71	GSDP at current prices 3108022 (Rs.in crores)	0.55 % of GSDP	
7	Stamps and Registration	From Stamps and Registration	100 x revenue collected as a % of GSDP	35593.58		1.15 % of GSDP	
8	Taxes on vehicles	i) From Light weight motor vehicles	100 x revenue collected as a % of GSDP	3156.22		0.10 % of GSDP	
9		(ii) From Heavy weight motor vehicles		734.46		0.02 % of GSDP	
10	State Goods and Services Tax	From SGST	100 x revenue collected as a % of GSDP	62002.27		1.99 % of GSDP	

Note : GSDP for 2021-22 at current prices is Rs.3108022 crores based on estimated figures received from Directorate of Economics & Statistics.

Form B- 10
[See Rule 8(1) (i)]
Revenue Foregone

(Rs. in crore)

Sr. No.	Department	Name of the Scheme	Total Amount of Revenue Foregone in (2021-22) Financial year	Remarks
1	2	3	4	5
1	Revenue & Forest (Revenue)	Entertainment Tax	0.00	Tax exemption
		Revenue Tax Rebate	137.59	Tax exemption
		Minor Minerals	12.23	Tax exemption
		Agriculture Tax (Land Revenue) (General land revenue, non agriculture tax, zila parishad tax, gram panchayat tax)	2.97	Land Revenue exemption
		Land Revenue	0.59	Land Revenue exemption
		Cess on Land Revenue, zila parishad cess, gram panchayat cess	3.02	Land Revenue exemption
		Land Revenue Natural disasters land /Covid-19	0.00	Land Revenue exemption
		Total	156.40	
2	Industry, Energy & Labour (Energy)	Maharashtra Electricity Duty Act,2016	1061.64	Electricity Duty / exemption/ adjustment towards refunds
		Total	1061.64	
3	Home (Transport)	Waiver of interest on the bare tax amt paid under section 8(A)(4)of Mumbai Motor vehicle Tax Act 1958	0.37	Interest exemption
		Forgone Tax & Interest regarding late intimation in non-use vehicle cases under section 3(3)of Mumbai Motor Vehicle Tax Act1958	1.27	Tax & Interest exemption
		Total	1.64	
4	Revenue & Forest (Stamp Duty & Registration)	Tourism policy	4.07	Stamp duty exemption
		The Special Township sector	147.13	Stamp duty exemption
		Slum develeopment	0.39	Stamp duty exemption
		Educational sector	1.22	Stamp duty exemption
		Agriculture credit policy	0.12	Stamp duty exemption
		Housing policy	29.07	Stamp duty exemption
		Co-operative sector	0.19	Stamp duty exemption
		Industry policy	67.32	Stamp duty exemption
		IT park/ BT sector	9.93	Stamp duty exemption
		Local body	18.92	Stamp duty exemption
		Special Economic zone	0.00	Stamp duty exemption
		Social welfare policy	3.32	Stamp duty exemption
		Other miscellaneous policies	74.73	Stamp duty exemption
Total	356.41			
Total (1+2+3+4)			1576.09	

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई
